

Niet Normaal · Difference on Display

Niet Normaal: Difference of Display – Reviewed

Amy Jones reviews Niet Normaal: Difference on Display, an exhibition provoking the question: ‘What is normal anyway?’

Last Thursday **DaDaFest 2012** launched and with it a thought-provoking new exhibition at the Bluecoat; **Niet Normaal: Difference on Display**. The exhibition first materialised in Amsterdam as a huge, almost Biennial-size show including ninety artists and more than one hundred different pieces. Scaled down in its Liverpool incarnation and with a unique focus on language, the exhibition is not so much interrogating issues surrounding difference, but ‘Normalcy’.

Curator Ine Gevers explained how the theme of ‘normal’ operates within the show. “It’s about what is normal and who decides ... basically, it’s about how we construct society. The whole word normal only came to exist in the 19th century and there is no such thing as normality. On the one hand everybody is different so how do we construct this ‘normalcy’ how do we do that?”

**THE
DOUBLE
NEGATIVE**

Your email address

Subscribe to our mailing list

According to the exhibition, 'normalcy', is constructed through the various institutions that govern our daily lives which we often mistakenly view as objective. These institutions, Language, Science and Technology are positioned in the show as the filters we use to perceive the world. Gevers has selected a unique combination of works, highlighting the role of language in our perception and experience of 'Normal'. "The whole angle I chose was language in terms of how it limits us. 'Language as a prison cell', is a famous remark by Ludwig Wittgenstein, and language as ... the only way to set us free. Language, as soon as you can play with it, can become more imaginative, more poetic."

One of the first works you encounter is Javier Tellez' film Caligari and the Sleepwalker, 2008. This beautiful, stylish, black and white video is based on Robert Weine's famous expressionist film Kabinet des Dr Caligari, one of the first films to be recorded inside a real functioning asylum. Where Weine's film used actors to play patients, Tellez turns this around by using psychiatric patients as actors. The result is a blurring of the boundaries between fiction and reality, the rational and madness. In the film's opening sequence we see a lone figure delivering a piece to camera. The monologue contains the phrase "When my speech is over everything will be played out here". This remark sets the pace for an exhibition that is encouraging us to ask questions and allow our thoughts to take shape and unfold outside of our typical systems of perception.

"The documentary is the type that's secretly your guilty pleasure mid-week on Channel 5"

These ideas are reinforced by Ben Cove's work Untitled, 2006, in the second gallery space. On first impression the piece appears to be letters which have tumbled from their 'rightful place', into a pile at the bottom of the wall. After some consideration, you realise these letters are not as jumbled as they first appear and are legible, barely, as the phrase 'Everything is Going to Be Alright'. Cove's work often explores our desire to create utopia, and this theme is prevalent here. Visually the work provokes associations with commercial graphics and we expect to see the letters neatly aligned, easy to read and easy to understand. Cove makes us work harder to discover meaning, and in the process we question why it is, that these familiar symbols can easily become so alien. As a viewer you become acutely aware of the process you are undertaking, neatly placing each letter into the rules of language in order to make sense of it.

This playful undermining of systems and institutions that perpetuate many of societies' most sinister preconceptions is prominent in the show, and several of the artists use playfulness to draw attention to the serious social and political issues that are dealt with in the exhibition. This is especially true in Floris Kaayck's work Metalosis Maligna, 2006. As you walk down the cloister-like space that connects the galleries you come across a plasma screen showing a medical documentary. The documentary is the kind that we're all too familiar with. The type that's secretly your guilty pleasure mid-week on Channel 5. Such frequent exposure means we are slightly numb to the graphic images of operations and the horrifying fact that this man's technological implant is growing in his body like a cancer. In fact, the most shocking thing about the video is that it is not a documentary at all, but a complete work of fiction from Kaayck. Our faith and

reliance on technology, science and language as ways of understanding the world are simultaneously questioned and brutally undermined, as you realise the work is playing on a format that we are all too accepting of.

"Difference in the exhibition is used as a tool to throw back our gaze and ask us to assess what 'difference' is different to"

When you reach the upstairs gallery, just as in Kaaycks work, technology and the body meet head on. You are confronted by a series of strange objects. Oversized crutches sit in the corner of the room, Koert van Mensvoort's , Next Nature Baby, 2008, depicting a foetus holding a mobile phone, sits on another wall, creating a space that feels surreal and otherworldly. On the other side of the room sit Karin Sander's work Body Scans, 2009. The piece is made up of hundreds of tiny figures created by using 3D body scans of attendees of the Niet Normaal exhibition in Amsterdam. The figures represent the different demographics that attended the exhibition spanning a variety of ages, abilities and nationalities.

It is as you approach the mass of figures, that you begin to categorize and dissect in order to process the work. Just as you begin to divide people into their various pigeon-holes, the rest of the exhibition catches up with you. The work perfectly draws your attention to those filters that have been undermined throughout the show, your trust in the visual, in language, in the technology that created the work, is thrown again into question. With the process of 3D body scanning now being so sophisticated that Sander's own hand hardly needed to intervene when making it, we, the viewer, become central in a piece that is all about our participation. The culmination of the show with this piece works brilliantly, highlighting exactly how these institutions are working within us and around us.

Art is often viewed as a highly subjective form of representation. Within the context of Niet Normaal, art acts in the opposite way, probing at methods and modes of perception in order to highlight how 'normal' is constructed and reinforced by us all everyday. Difference in the exhibition is used as a tool to throw back our gaze and ask us to assess what 'Difference' is different to. Normal is being reviewed, laughed at and picked apart to be reformulated as something else, not so it can be cast aside altogether, but so 'normal' can become something much more inclusive.

Amy Jones

Images courtesy Mark McNulty

Niet Normaal: Difference on Display will be showing at The Bluecoat Monday - Sunday 10am till 6pm until 02 September 2012.

England

Liverpool

Olympic steam cloud to be visible after Games

🕒 22 June 2012

A column of steam planned to rise above Wirral in celebration of the London Olympics will not be put in place until after the Games, it has emerged.

Column by Anthony McCall was commissioned by Arts Council England for the Cultural Olympiad.

It was due to be put in place last year but planning permission was delayed.

The Arts Council said the structure that will make the cloud will be towed to its site in August, with visible testing starting around 25 August.

Column is planned to rise 1.2m (2 km) into the air above the Wirral waterfront on the Mersey, standing at Birkenhead's East Dock directly opposite the Pier Head in Liverpool.

The column of steam will rise above Wirral's skyline on the banks of the River Mersey

'Not unusual'

The Cultural Olympiad is part of the **London 2012 Festival**, which is billed as an "explosion of arts and creativity" that runs alongside the London 2012 Olympics.

It opened on Thursday and runs until 9 September, at the end of the Paralympic Games.

As the steam cloud will be on the flight path to John Lennon Airport, the plans had to be given the go ahead by the Civil Aviation Authority.

It has since carried out tests and said it is satisfied there are no safety concerns.

Debbie Lander, London 2012 Creative Programmer for the North West, said: "Column will be presented as part of the 2012 festival and it will be up for a year.

"We're really happy that Column has now got its planning permission and I think everyone wants to see Column working as soon as possible."

Ms Lander said the artist, Anthony McCall, was now working on the design of the structure which would create the vapour for the artwork.

She added: "It's not unusual for artistic projects of this size and ambition to take time to develop, it's going to be part of the London 2012 festival, it's going to be in situ for a year and we will experience that artwork.

"We've got lots of other projects which are happening in Merseyside, so Column is part of a programme that is happening in Merseyside."

Those projects include Niet Normaal - Difference on Display, an international visual arts exhibition questioning the norm at The Bluecoat arts centre in Liverpool, and an installation by artist Oded Hirsch showing a lift unexpectedly bursting through the ground in Liverpool One.

»Niet Normaal * Difference on Display«

16. Dezember 2009 bis 7. März 2010

De Beurs van Berlage / Amsterdam

Text: Hedwig Saxenhuber

Amsterdam. Es war die »Kathedrale« von Hendrik Berlage, einst Amsterdams Waren- und Getreidebörse und als Gesamtkunstwerk in die Architekturgeschichte eingegangen, die die Ausstellung »Niet Normaal * Difference on Display« beherbergte. In diesem Winter waren daher in einer Stadt, in der die xenophobe Rechte unter Geert Wilders erneut WählerInnenstimmen dazugewann, nicht nur die Plakate der Rechten verteilt, sondern auch solche, die den Titel als Frage »Niet Normaal?« nochmals in die Menge streuten. Was ist denn heute normal und wer entscheidet darüber? Eine kleine Anekdote am Rande: Die Niederländische Bahn verweigerte die Anbringung des Plakates auf ihrem Areal, da ihrer Meinung nach den Reisenden das Sujet nicht zumutbar sei. Es handelte sich um die Abbildung von Marc Quinns schneeweißer Marmorskulptur »Stuart Penn« (2000) – die nackte Figur eines Mannes, der auf einem Bein steht und dessen linker Arm und rechter Unterschenkel fehlt. »Niet Normaal« erscheint diese Reaktion für ein einstmals liberales Vorzeigeland, sie ist Gradmesser für die Befindlichkeit der holländischen Gesellschaft und ihrer sich verändernden Haltung gegenüber dem Anderen.

»Niet Normaal« bedeutet im Niederländischen nicht nur das Gegenteil von normal sondern wird auch als Ausdruck für Außergewöhnliches verwendet. Die Kuratorin der Ausstellung, Ine Gevers, die auch die Initiatorin der Stichting Niet Normaal ist und dieses Megaevent mit Arbeiten von 90 KünstlerInnen sowie zahlreichen Begleitveranstaltungen realisiert hat, beobachtete in ihrer Recherche auch, dass die Begriffe »normal« und »abnormal« in der Medizin zunehmend durch die Schlagworte »neurologisch typisch« oder »atypisch« ersetzt wurden.

Skeptisch gegenüber jedem Eventismus interessierte mich, auf welche Weise sich dieses engagierte Unterfangen an einem nicht eingeführten Ausstellungsort entwickeln würde. Wie das Management der Börse weiß auch Gevers um die Strahlkraft des Baus – die größte Halle in Amsterdams Zentrum, in der unlängst auch die Royals gehochzeitet hatten – und kooptierte existierende Strukturen der Macht für ihre eigenen, potenziell subversiven Zwecke.

in der unlängst auch die Royals gehochzeitet hatten – und kooptierte existierende Strukturen der Macht für ihre eigenen, potenziell subversiven Zwecke.

»Niet Normaal« bot eine Polyphonie und Pluralität an Themen, an Sichtweisen zum Nichtnormalen und (scheinbar) Normalen, zum Trennenden zwischen uns und den anderen. Themenblöcke^{Suche} — verhandelten über die Perfektionierbarkeit und Perfektion von Körpern oder deren Verschwinden im Leben der posthumanen Kondition, über die Warenförmigkeit von Normen und Differenz, über die Bedingtheit von Menschen und Technologie sowie über beispielhafte Praxen der Demokratie und das aus einer globalen Perspektive. Das Buch zur Ausstellung verhandelt brisante Themen, darunter »Die Neurobiologische Perfektion« (über ADHD, eine Bewegung rund um Autismus), ein berührendes Porträt von Donna Haraway über ihren seit seiner Kindheit mit dem Rollstuhl lebenden Vater Frank Outten Haraway, einen angesehenen Sportreporter; oder »Freaks«, das von den Performances »Beauty and the Beast« (2002–2009) des Engländers Mat Fraser und der Positionierung seines für den stereotypisierten Blick des Mainstreams »behinderten« Körpers in das ästhetische Milieu von Popdiskursen erzählt.

Trotz aller thematischen Ernsthaftigkeit hatte die Ausstellung in ihrer Grundstruktur Leichtigkeit, viel Humor und Beschwingtheit. Das lag auch an der exzellenten Ausstellungsarchitektur von Gilian Schrofer von Concern – durch die Konstruktion der Wandflächen in mäanderförmiger Anordnung wurden drei Räume und zusätzlich durch die Nutzung der Seitenschiffe in der seriellen Anordnung der originalen Sitzbänke eine Reihe offener Kinosituationen nebeneinander geschaffen.

Ein Teil der Arbeiten kam aus renommierten Sammlungen und von ebensolchen KünstlerInnen – ein bewusstes Spiel mit Namedropping von Damien Hirsts »Aminobenzo-Trifluoride« (1993) über »Washing Hands Abnormal« (1996) von Bruce Nauman und Louise Bourgeois' Zeichnungsserie mit dem berührenden Titel »10 AM Is When You Come To Me« (2006) bis zur Multimediainstallation »The Hostage« (2007) von Jon Kessler u.v.a. Der Wechsel von bekannten Arbeiten zu unbekanntem schuf zudem Rezeptionsbrücken.

Großes Interesse erregte die Installation der britischen Künstlergruppe Pharmacopoeia, sie zeigte den auf Holland hin adaptierten durchschnittlichen Medikamentenkonsum eines heterosexuellen Paares, welcher auch mit privaten und biografischen Kleinigkeiten garniert wurde. Die Menge der in einem Durchschnittsleben konsumierten Medikamente ist erstaunlich und zeigt einmal mehr die Abhängigkeit des Einzelnen von der Pharmaindustrie, und wie gewollt diese ist.

Allerlei Robotics, Klons und Cyborgwesen zogen in der Schau Menschentrauben an. Wie steht es mit den neuen Bioregimen, mit der neuen Welle der Eugenik, fragte das Critical Art Ensemble, eine Position, die dessen Mitglied Stephe Kurtz auch schon eine Verhaftung wegen des Verdachtes auf Bioterrorismus eingebracht hatte. Ronald Rodneys elektronischer Rollstuhl zog verwaist seine Kreise in der Ausstellung. Der britisch-jamaikanische Künstler verstarb 1998 an Sichelzellenanämie und

Allerlei Robotics, Klons und Cyborgwesen zogen in der Schau Menschentrauben an. Wie steht es mit den neuen Bioregimen, mit der neuen Welle der Eugenik, fragte das Critical Art Ensemble, eine Position, die dessen Mitglied Stephe Kurtz auch schon eine Verhaftung wegen des Verdachtes auf Bioterrorismus eingebracht hatte. Ronald Rodneys elektronischer Rollstuhl zog verwaist seine Kreise in der Ausstellung. Der britisch-jamaikanische Künstler verstarb 1998 an Sichelzellenanämie und hinterließ ein außerordentliches Selbstporträt als Vermächtnis: ein fragiles Häuschen in seiner Handfläche. Das Material ist getrocknete Haut und stammt von einer seiner vielen Operationen. Trotz schwieriger Themen kam in »Niet Normaal« kein Betroffenheitsdiskurs auf. In einem Land, das wie kaum ein anderes in Europa soziale Technologien und die Ästhetiken des Modernismus in sein Selbstverständnis integriert hat, ist es das Verdienst dieser Schau, ein ebenso breites, wie exzellentes Angebot zur Sensibilisierung gegenüber den eigenen Ambivalenzen, Verdrängungsmechanismen und blinden Flecken zu machen – gerade in einer Situation, wo dieses Selbstbild von einer ganz anderen Seite gefährdet ist, wie die Plakatwände in diesem Amsterdamer Winter zeigten.

STADTLIBEN FAMILIE	ESSEN TRINKEN	KINO FILM	MUSIK PARTY	BÜHNE THEATER	KUNST MUSEEN
-----------------------	------------------	--------------	----------------	------------------	-----------------

KUNST UND MUSEEN IN BERLIN

„Nicht Normal. Difference on Display“ im Kleisthaus

Fötus am Telefon, iPhone im Mutterleib: 20 internationale Künstler loten im Kleisthaus in Kreuzberg die Grenzen des Normalen aus

Nein, der Pillentisch ist

nicht von Damien Hirst. Aber vielleicht sind die 19?000 Tabletten, die das **Künstlerkollektiv Pharmacopoeia** in der Ausstellung „Nicht normal“ platziert hat, das eindringlichere Kunstwerk? Die acht Meter lange Medikamentenration führt vor Augen, wie viel zwei Leute sich im Laufe ihres Lebens durchschnittlich so reinpfeifen. Ist das nun normal oder schon anormal? Die **Grenze** zwischen gesund und krank scheint eigentlich überschritten und doch ist's Normalität. Ein Gedanke, der einem auch in der Berliner U-Bahn kommen kann, während man umgeben ist

STADTLIBEN FAMILIE	ESSEN TRINKEN	KINO FILM	MUSIK PARTY	BÜHNE THEATER	KUNST MUSEEN
-----------------------	------------------	--------------	----------------	------------------	-----------------

von Handy-Brabblern. **Koert van Mensvoort** geht noch einen Schritt weiter. Sein Gemälde „Next Nature Baby“ zeigt einen telefonierenden Fötus. Hey Mummy, bin noch schwimmen! Das Absurde schockt und lässt schmunzeln. Was, wenn eines Tages die implantierte Technik vollkommen die Regie übernimmt, wie in Floris Kaayks sehenswertem **Filmbeitrag** „Metalosis Maligna“? Angesichts des iPhones im Mutterleib wirkt der Waschzwang, den Bruce Nauman in einer Videoarbeit beleuchtet, geradezu real.

Von **Birgit Diekers** amputierter und doch wehrhafter Leder-Nieten-Mami über Ricarda Roggans Ansichten spartanischer Räume bis zur „Normalitätsumfrage“ von Martin Le Chevallier spannt sich der Bogen im Kleisthaus. Dort, wo einst der Dichter lebte, sitzt heute ein Bundesministerium. Im Erdgeschoss sowie auf den Gängen im ersten und zweiten Stock sorgt die Kunst zwischen **Büro- und Konferenzräumen** für Abwechslung, was ihr nicht immer gut bekommt. Dennoch lohnt ein Besuch, denn die meisten Arbeiten der internationalen Gruppenschau erscheinen differenziert und regen zum Nachdenken an. Etwa über die Frage: Warum wird jemand zum „Findelkind“? **Patricia Piccinini** gibt eine mögliche Antwort. Genau das beabsichtigt die vom Beauftragten der Bundesregierung für die Belange behinderter Menschen in Zusammenarbeit mit der Stiftung Niet Normal und der Aktion Mensch organisierte Schau: Auseinandersetzung.

Text: Andrea Hilgenstock

Foto: VG Bild-Kunst, Bonn

tip-Bewertung: Annehmbar

Nicht Normal. Difference on Display

Kleisthaus, Mauerstraße 53, Kreuzberg, bis Do 26.5., Mo–Fr 10–18 Uhr

kunst

Wie bepaalt de norm?

Markt, media en gezondheidszorg bepalen hoe we naar elkaar en onszelf moeten kijken. Negentig kunstenaars reageren nu op de vraag wat eigenlijk normaal is.

Hans Masselink

Dat pilletje per dag valt niet op. Maar bij elkaar opgeteld slik je per jaar toch wel zo'n 365 pillen, in tien jaar 3650, in vijftig jaar 18.250. In de Amsterdamse Beurs van Berlage word je op de tentoonstelling 'Niet normaal - Difference on Display' indringend geconfronteerd met die alledaagse gewoonte.

De vrouw die dagelijks haar anti-conceptiepil tot zich neemt, en af en toe een aspirientje bij een beetje hoofdpijn, de man die zijn cholesterolgehalte op peil probeert te houden met zijn statine-tabletten na een waarschuwing van de huisarts. En al die andere tabletten die dagelijks ingenomen worden: tegen de slapeloosheid, tegen de drukte (ADHD), tegen de stress, tegen de oprispingen in de maag, voor een betere seksbeleving en wat dies meer zij. Je schrikt ervan als je ziet en beseft hoeveel man en vrouw een leven lang naar binnenwerken om hart en hoofd en andere lichaamsfuncties te helpen bij een beter en 'normaler' functioneren.

De installatie 'Wieg tot graf' van het Britse kunstenaarscollectief Pharmacopoeia is speciaal voor de expositie in de Beurs gemaakt en geeft het medicijngebruik weer van de gemiddelde Nederlandse man en vrouw. Alle pillen op een rij, geflankeerd door foto's uit het dagelijks leven. Op latere leeftijd nemen de klachten en daarmee de hoeveelheid pillen toe. Angstaanjagend te zien hoe wij ons lichaam aan de gezondheidsnormen willen laten voldoen om maar 'normaal', volgens de verwachtingen van het westerlijke gezondheidssysteem, te functioneren.

Het is een van de ongeveer 200 objecten van zo'n 90 kunstenaars op de kunstmanifestatie, waarop internationale kunstenaars reageren op de vraag: wat is normaal en wie bepaalt dat? Alles in de samenleving is er op gericht om aan de normen te voldoen, alles staat in het teken van de uniformiteit, menen de organisatoren van de expositie. Markt en media bepalen hoe we naar elkaar en onszelf moeten kijken. De perfectie is de

norm. Alle rimpeltjes in de samenleving moeten gladgestreken worden.

De manifestatie is een verkenning, een onderzoek naar het normaliteitsbegrip in Nederland. Er zijn schilderijen, sculpturen en installaties te zien van Marlene Dumas, Viktor & Rolf, Aernout Mik, Thomas Hirschhorn en vele anderen.

De tentoonstelling dwingt de bezoekers zich af te vragen wat nu eigenlijk normaal is. Dagelijks hoor je zeggen 'doe maar normaal, dan doe je gek genoeg'. Het woord normaal is bijna een stopwoord in gewone huistuin- en keukenconversaties. Maar na een wandeling langs de soms humoristische objecten, met geliefden, familie of vrienden, kan het niet anders dan dat dit dagelijks gebruikte woord ter discussie komt: Wat is nu helemaal normaal?

De jaren zeventig, waarin het begrip normaal heel duidelijk aan de kaak werd gesteld, komen weer eventjes terug in de Amsterdamse Beurs. 'Ooit een normaal mens ontmoet? En hoe beviel het?' was destijds zo'n staande uitdrukking. Maar nieuwe normen zijn erbij gekomen. Aanpassen aan het schoonheidsideaal, aanpassen aan de werkomstandigheden, de normen zijn aangehaald, de laatste dertig, veertig jaar. Een scheef gebit, vooruitstekende tanden, te flappende oren, scheelheid, storende rimpels, ze worden nauwelijks meer toegestaan. Het is niet voor niks dat jonge Gooise meisjes zo op elkaar lijken. Hetzelfde haar, de gebitten door de orthodon-

tist verzorgd, dezelfde kledingnormen.

De absolute norm in Nederland is zo'n beetje Marijke Helweggen, de dame die alles aan haar eigen lichaam volgens de heersende normen heeft veranderd: benen, billen, borsten enzovoort. Haar plastische chirurg heeft haar geholpen waar het maar mogelijk was en ze is er als het ware leeftijdsloos door geworden. Maar tegelijkertijd voldoet zij zo perfect aan de normen dat ze daarmee een wandelend kunstwerk is geworden, de maakbare mens in hoogst eigen persoon. Het zijn gedachten die bij je opkomen als je op de tentoonstelling rondloopt en de filmpjes over Amerikaanse dames die zich hebben laten 'bijwerken' aanschouwt.

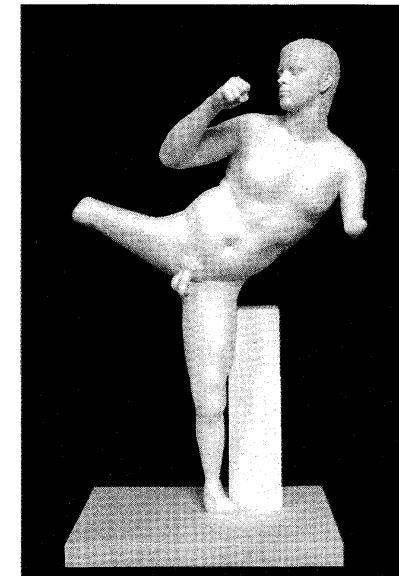
De tentoonstelling 'Niet Normaal' geeft geen antwoord op de gestelde vragen over onze normen. De toeschouwer wordt langs de objecten geleid die in drie ruimtes langs golvende muren zijn geplaatst. We lopen langs de modepoppen met hun gezwellen van Thomas Hirschhorn, langs het verminkte lichaam van Berlinde De Bruyckere, langs de lederen fetisjummy van Birgit Dieker, langs de portretten van Marlene Dumas, langs de geleerde Stephen Hawking die in het beeld van Dinos & Jake Chapman bijna met zijn rolstoel van een rots afvalt, langs de vele videowerken en langs het marmeren naakt van Marc Quinn. Het affiche daarvan heeft veel opschudding veroorzaakt. De Nederlandse Spoorwegen weigerden het op te hangen op de stations omdat het aanstoot zou geven.

'Niet normaal' was de reactie van de organisatoren van 'Niet Normaal'. Maar ze zullen in hun hart blij zijn met de publiciteit die het heeft opgeleverd. Het zal allemaal meer publiek trekken naar de manifestatie in de Beurs, die wellicht wat rommelig is ingericht maar in ieder geval wel de bezoeker met de vraag 'Wie is normaal en wie bepaalt dat' de straat op stuurt. En dat is mooi meegenomen.

Omdat het marmeren naakt van Marc Quinn aanstoot zou geven, weigerden de NS het affiche op te hangen op stations

Tentoonstelling en boek

'Niet Normaal - Difference on Display', Beurs van Berlage, Damrak, Amsterdam. Tot 7 maart 2010. Geopend maandag tot en met zondag van 11.00 uur tot 18.00 uur. www.beursvanberlage.nl en www.nietnormaal.nl 'Niet Normaal: Diversiteit in kunst, wetenschap en samenleving'. Boek bij tentoonstelling, NAI Uitgevers. Paperback (Nederlandse editie) 29,50 euro. Engelse editie 'Difference on Display': 35,00 euro.

Marmeren naakt van Marc Quinn.

16 december 2009 - 8 maart 2010

Beurs van Berlage, Amsterdam

Chapman Brothers - Jake and Dinos Chapman

Übermensch, 1995

In het beeld van Dinos & Jake Chapman valt de geleerde Stephen Hawking bijna met zijn rolstoel van een rots.

PERSBERICHT

Internationale waardering voor Niet Normaal

Twee dagen na de grand opening van de internationale beeldende kunst tentoonstelling Niet Normaal * Difference on Display vond een bijeenkomst plaats tussen deelnemende kunstenaars, curatoren en critici.

De eerste professionele reacties op de tentoonstelling werden gepeild en met het publiek gedeeld.

Onder leiding van gespreksleider Gabrielle Schleijsen schoven Joseph Grigely, Ines Doujak en Louis Hock als deelnemende kunstenaars aan. Fulya Erdemci, Ute Meta Bauer en Okwui Enwezor waren speciaal uitgenodigd om Niet Normaal * Difference on Display in een internationaal perspectief te bezien.

Niet Normaal * Difference on Display wordt als rijk en gelaagd ervaren. Het bevragen van normaliteit met het oog op de huidige conservatieve en normatieve politiek is urgent en nastrevenswaardig. De vraagstelling 'wat is normaal en wie bepaalt dat' inspireert en de manier waarop dit in de tentoonstelling is vertaald naar pluraliteit en veelvormigheid werkt aanstekelijk. Niet Normaal wijkt af van het traditionele tentoonstellingsmodel, zowel in ruimtelijke benadering als in de samenstelling.

De tentoonstelling compliceert de vragen in plaats van ze te beantwoorden. Met name deelnemend kunstenaar Joseph Grigely sprak hier zijn complimenten over uit. Het gaat hier niet om ziekte of beperkingen maar om een continuüm. Niet Normaal draagt bij aan een verruimde esthetiek die anders zijn incorporeert.

Waardering was er ook voor de eigenzinnige aanpak en passionele insteek. Okwui Enwezor prees de specifieke taal die de tentoonstelling als geheel spreekt. Niet Normaal * Difference on Display gaat over structuren van verschil en controle en geeft de toeschouwer gereedschap hierover na te denken. Samen met de onverwachte perspectieven van waaruit de kunstwerken kunnen worden bekeken, waardoor 'blind spots' van kunstwerken aan het licht komen, is dit een aanwinst. Het gewicht van deze tentoonstelling laat zich vooral kennen in de productieve zin van het woord, aldus Enwezor. De tentoonstelling moet worden gezien als een processor van een andere manier van kijken en begrijpen.

Niet Normaal * Difference on Display wordt gezien als een unieke tentoonstelling zoals deze niet alleen in Nederland maar ook internationaal maar zelden wordt aangetroffen.

Adapted from a [landmark Dutch exhibition](#), Niet Normaal (a popular phrase literally translated as 'not normal', but also meaning 'cool') features work in a variety of media. Niet Normaal asks the question: what is normal and who decides. It aims to examine the world we build together, one not always as inclusive and democratic as we would wish for. The Niet Normaal exhibition displays work by artists seeking out paradoxes and casting a keen eye on the world around them, and share their findings with visitors. The result is by turns shocking, humorous and touching. New spaces open up between temptation and confrontation: room for being different. It focuses on issues such as perfectibility, normalisation strategies, language as a vehicle to play out norm and difference, and the paradox of technology. Technology is an important tool that enables people to participate but also we tend to instrumentalise technology such that it creates sameness. In the hands of an ablist driven society technology might marginalise disabled people instead of being an aid. Niet Normaal Liverpool brings together 24 artists works, among whom several newly commissioned works around the theme of language as a double edged sword: it can imprison as well as set us free. Adapted from the successful Amsterdam exhibition conceived and curated by Ine Gevers.

REPORTAGE TENTOONSTELLING NIET NORMAAL

Dit wordt met de seconde gekker

Door **Aimée Kiene**

Een moeder zonder armen en benen. Dat kan, ontdekken scholieren op de tentoonstelling Niet Normaal. 'Ik vond het maar rare dingen, maar ook erg leuk.'

Met open monden en wijd opengesperde ogen staan de leerlingen van de Martin Luther King School uit Purmerend op het Beursplein in Amsterdam. Uit de Beurs van Berlage zijn zojuist acht mensen naar buiten gemarcheerd. Ze dragen witte jassen, handschoenen en stofkappen op hun hoofd. Hun zakken zitten vol met meetlinten en rekenmachines, ze dragen klappers en hebben een pen in de aanslag. 'Laborant', staat er op hun rug.

Laborant 'Lara' - actrice Elisabeth (39) - ontfermt zich over Kevin (11), Hugo (13), Dylan (14), Remco (14) en Sarah (15). Het zijn leerlingen van een school voor speciaal onderwijs. Juf Mirthe begint daar bezorgd iets over uit te leggen aan Lara: 'Dit zijn autistische kinderen, dus...' Lara onderbreekt haar: 'Ah, u bent het grote kind van de groep, zie ik? Het komende uur ben ik de baas, dus zult u helaas even uw mond moeten houden.'

Lara heeft een zwaar Brabants accent, en is behoorlijk druk. Actrice Elisabeth zegt later over haar rol: 'Ik speel een karakter op de rand van een mentale stoornis, het ligt aan de groep hoe gestoord ze is. Vandaag was ze eigenlijk redelijk normaal. Bij deze kinderen moet je zorgen dat ze niet flippen tijdens de rondleiding. Verder hoop ik dat ze een leuke tijd hebben natuurlijk, en dat ze iets meekrijgen van de kunst.'

Lara gaat de leerlingen rondleiden langs de kunstmanifestatie Niet Normaal, een tentoonstelling met kunstwerken van onder meer Marc Quinn, Marlene Dumas en Viktor & Rolf. De centrale vraag die de kunstenaars

hebben geprobeerd te beantwoorden met hun werken is: wat is normaal en wie bepaalt dat eigenlijk?

Eerst noteert Lara enkele belangrijke fysieke gegevens van haar groepje. Hugo heeft een beugel, Kevin heeft blauwe ogen. Lara tegen Kevin: 'Jij hebt hele mooie ogen, weet je dat? Heeft iemand dat wel eens tegen je gezegd?'

Kevin: 'Nee.'

Lara: 'Nou, dat moeten ze dan maar heel snel tegen je gaan zeggen.'

Hugo mompelt vrolijk: 'Nou, dit is wel het raarste museum ter wereld.'

Dat wordt in zijn ogen even later nog erger, als Lara blauwe plastic zakjes uitdeelt, voor om de schoenen of voor op het hoofd. Remco: 'Hebben ze hier dan bacteriën?'

Hugo: 'Dat is tegen de niet-normale invloeden.'

Remco: 'Ik zou sterven van schaamte als mijn vrienden me zo zouden zien.'

Hugo: 'Ik zou sterven van schaamte als de vriendinnen van mijn zus me zo zouden zien!'

In een donkere nis van het museum begint het groepje met een film, *New York Groove*. De film toont beelden van mensen die door de straten van New York dansen. De leerlingen kunnen zich er nog niet zo goed op concentreren.

Dylan, tegen niemand in het bijzonder: 'Is dit een attractie?'

Remco, tegen Lara: 'Hugo en ik zijn beste vrienden.'

Hugo tegen Remco: 'Jij praat een beetje te veel, volgens mij.'

Remco: 'Bij operaties moet je ook zo'n hoed dragen.'

Lara vraagt: 'Wie van jullie danst er wel eens op straat?'

Kevin: 'Ik dans niet op straat, maar wel bij Peet en Willy, mijn oppasouders. Mijn pleegouders.'

Sarah laat zien hoe zij wel eens danst, met de handen in haar zakken draait ze alleen met haar bovenlichaam heen en weer. 'Kom op', zegt Lara, 'we gaan allemaal dansen als Sarah.'

Hugo: 'Dit wordt echt met de seconde gekker.'

Verderop hangen vreemd gevormde diertjes aan de muur in plastic verpakkingen. De kunstenaar

heeft ze gen-pets genoemd: genetisch gemanipuleerde huisdieren. Kevin is geschokt: 'Zijn die echt? Leven die echt?'

Lara: 'De kunstenaar maakt iets wat niet echt is, maar wel echt is bedoeld. Dat is een andere vorm van echtheid.'

Kevin's aandacht is dan alweer getrokken door 'een raar beeld met stekels'. Dit kunstwerk is een leren romp, zonder armen of benen. Aan het uiteinde van de strompen zijn stekels bevestigd. 'Dit beeld heet Bad Mamma', zegt Lara. 'Waarom zou ze zo heten?'

Hugo: 'Ik zie alleen stekels, geen armen, geen benen, geen hoofd.'

Dylan: 'Ik denk omdat ze niet spoort. Ze mishandelt kinderen!'

Lara: 'Denk jij dat ze een slechte moeder is? Waarom denk je dat?'

Dylan: 'Ze lijkt op een zwarte zeeegel.'

Lara laat een foto zien: 'Deze vrouw bestaat echt. Ze heet Allison Lapper en ze heeft geen armen en benen. En ze heeft een zontje.'

Kevin: 'Is ze wel aardig voor dat kindje?'

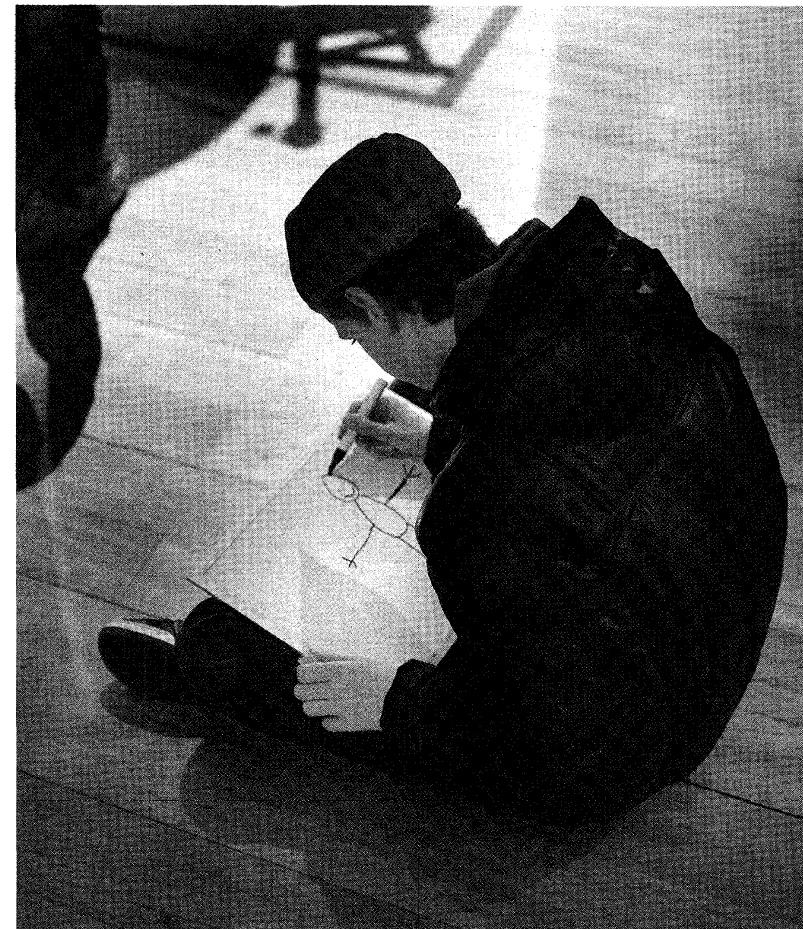
Sarah: 'Dat is echt niet normaal.'

Aan het einde van de rondleiding mogen de leerlingen iets tekenen of opschrijven op een whiteboard. Kevin tekent een palmboom, Dylan tekent een poppetje met loshangende benen en armen, Hugo tekent een geest. Remco schrijft op zijn bord: 'Ik vond het maar rare dingen, maar ook erg leuk.'

Niet Normaal

Bettie de Bruijn is projectleider Educatie van de tentoonstelling Niet Normaal in de Beurs van Berlage (tot 8 maart). Vijfduizend leerlingen doen mee aan het educatieve programma dat zij heeft samengesteld. Een groot deel van die leerlingen komt uit het speciaal onderwijs: moeilijk lerende kinderen, maar ook slechtziende en slechthorende leerlingen. Zij volgen eerst een voorbereidingsles in de klas. De Bruijn: 'Jongeren streven naar perfectie: ze moeten hoog scoren, er perfect uitzien. Ik hoop dat de tentoonstelling dat mechanisme blootlegt. We laten zien dat foto's zijn bewerkt, dat etalagepoppen altijd blank en dun zijn. Ik hoop dat ze hun kritisch vermogen gaan gebruiken.'

Dylan tekent de eerste versie van zijn poppetje met vaste benen en armen.

Jan Modaal heeft twee op de vijf kans aan een psychiatrische stoornis te lijden.

Een laborant bij het 'rare beeld met stekels'

Foto's Guus Dubbelman / de Volkskrant

Image by Olaf Breuning

RECENSIE MANIFESTATIE NIET NORMAAL

De grenzen van lichaam en geest

De grote publieksmanifestatie *Niet Normaal* stelt de vraag naar wat wel en niet normaal is, onder meer aan de hand van kunstwerken vol afwijkende lichamen. Het is een ideaal *conversation piece* geworden.

Door **Sacha Bronwasser**

Altijd nieuws als de Nederlandse Spoorwegen weer eens weigeren een affiche op te hangen op hun stations. Deze week ging het om de poster met daarop een wit marmeren beeld van de bekende Britse kunstenaar Marc Quinn. Het stelt de acteur en stuntman Stuart Penn voor, die in de lucht schopt – Penn heeft de zwarte band taekwondo. Hij is naakt afgebeeld en mist zijn linkerarm vanaf de elleboog en zijn rechterbeen vanaf de knie. Over de foto van het beeld staan de woorden 'Niet Normaal', de naam van een grote kunstmanifestatie in de Beurs van Berlage die afgelopen dinsdag werd geopend.

'Wanneer iemand de poster kwetsend vindt, wordt hij er constant mee geconfronteerd', zegt de woordvoerder van de NS. Of dat 'kwetsend' slaat op het ongewone lichaam, de marmeren piemel of op de combinatie van woord en beeld, zegt hij er niet bij. De reactie van de organisatie: 'Wij vinden dat natuurlijk Niet Normaal.'

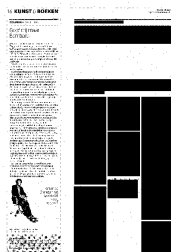
Kwetsend? In Londen stond op Trafalgar Square in 2006 een jaar lang de beeltenis van de hoogzwangere Bekende Britse Alison Lapper, gemaakt door dezelfde kunstenaar. Omstreden, ja, maar vooral bij critici met beide armen en benen die 'exploitatie!' riepen. Of wilden ze zo'n 'abnormaal' lichaam misschien liever niet zien? Betrokkenen zagen het als een ode aan een andersoortig lichaam en vonden model en de kunstenaar helden. Het woord 'normaal' is een heel erg Nederlands woord. Een Zuid-Afrikaanse vriendin die zich vol verbazing onze taal al doende eigen maakte, wees me er op dat 'normaal' net als 'lekker' en 'effe' een woord is dat in verwarrend veel verschillende situaties wordt gebruikt. In elk gesprek komt het wel een keer voorbij, in gezinnen vliegt het je om de oren. Ouders zeggen: 'Het es normaal, loop normaal, praat normaal' maar al snel

krijgen ze de bal terug. 'Mam! doe normáál! In de politiek is de normale Nederlander (dan meestal de gewone man genoemd) een soort Heilige Graal en in het verkeer is 'normaal' een woord dat meestal op een brultoon eruit vliegt. 'Niet normaal' is helemaal een duizendingendoekje, overall inzetbaar waar maar iets opvallends gebeurt.

De organisatie van de grote publieksmanifestatie *Niet Normaal – Diversiteit in Kunst, Wetenschap en Samenleving* in de Beurs van Berlage heeft dan ook een gouden greep gedaan door die woorden als vlag te gebruiken. Het allitereert nu lekker in rood op wit op billboards, posters, vlaggen en op de plakatooies die elke bezoeker op zijn hand krijgt.

'Wat is normaal en wie bepaalt dat?' is het uitgangspunt voor de tentoonstelling, een boek, een film- en een lezingenprogramma, die met een indrukwekkend persoffensief aan de man worden gebracht. Prikkelend, ja – maar het waait ook meteen alle kanten op. Wat is normaal, van uiterlijk tot taalgebruik, van omgang tot de smaak van voedsel, van plezier tot overlast, van gezondheid tot leerprestaties? Waar is deze tentoonstelling eigenlijk naar op zoek?

Normaal is het in elk geval om in een mensenleven een hutkoffer vol pillen te slikken. Ongelovig buigen de bezoekers in de Beurs van Berlage zich

over een installatie van Pharmacopoeia, een driemanschap van twee kunstenaars en een arts, dat het werk *Wieg tot Graf* heeft gemaakt. Duizenden en duizenden pillen zijn verwerkt in twee lange transparante stukken textiel: één toont het gemiddelde medicijngebruik in Nederland voor de man, de ander voor de vrouw.

Neem de vrouw. Het begint in de kindertijd met een aspirientje hier en een kuurtje daar, maar explodeert in de adolescentenjaren met anticonceptie. Dan volgen later antidepressiva en een lange chemokuur, naast de gebruikelijke pijnstillers en bloedverduiners. De makers rollen in een lange glazen tafel, waarin ook familiekiekjes en voorwerpen als een inhalator of een glas wijn zijn opgenomen, een confronterend tapijt uit.

Het werk is één van de centrale stukken op een zeer volle tentoonstelling, die de ruimtes van de Beurs van Berlage slim heeft benut. Video's in de nissen, golvende wanden in de hele hoge ruimtes die de mensen door drie 'beuken' leiden. Het is een drukke boel op de opening en met veel publiek erin zal het ongetwijfeld ook een dulle boel worden.

Rondleidingen langs de tientallen werken vinden plaats onder leiding van verkleden 'laboranten'. Over de intercom schallen hun instructies ('Fase drie gaat nu in').

Aan de kop van de tentoonstelling is een doorlopende performance van David Bade aan de gang, waarin academiestudenten en kunstenaars met een psychiatrische achtergrond samen ter plekke werk maken. Allemaal dragen ze een Guantano-oranje overall met het woord 'Normalitarism' erop. In de hoek van hun werkplaats staat een microfoon, waar om de zoveel tijd naar hartelust in gespuid, gezongen, toegesproken of gefluisterd kan worden.

Niet ver van de reuring van David Bade c.s. staat een heel stil beeld: *Obermensch* (1995) van Jake en Dinos Chapman. Op de punt van een natuurgeloude rots balanceert een rolstoel met daarin Stephen Hawking, de geniale natuurkundige die alleen zijn ogen nog kan bewegen. Het is of hij aan het einde van een lange zoektocht gekomen is en nu slechts nog maar omlaag kan storten. Dat is overigens vals drama: sinds het beeld werd gemaakt, trouwde Hawking voor de tweede keer, scheidde weer en schreef een wetenschappelijk kinderboek.

Op dit punt in de tentoonstelling aangekomen, krijg je langzaam door hoeveel afwijkende lichamen *Niet Normaal* telt. Plastisch verbouwd, uitgemergeld, stotterend, beperkt in spraak, gehoor, blind, met lamme benen of zonder benen.

Echt, maar ook in fantasie: ten prooi bijvoorbeeld aan niet bestaande ziektes als *Metastasis Maligna* (een film van Floris Kaayk) waarin het lichaam door technologische parasieten wordt overgenomen.

Soms is het lichaam afwezig. Rustig zoekt de zelfstandig rijdende rolstoel *Psalms* van Donald Rodney zijn weg. De kunstenaar, een leven lang ernstig ziek, stuurde het ding in zijn plaats naar openingen. Sinds 1998 rijdt de stoel nu postuum rond.

Of het lichaam is juist zo aanwezig dat het aangrijpt. *JL* (2006) van Berline de Bruyckere is een hoofdloos lichaam, slap als de spreekwoordelijke zak met botten, dat blauw uitgeslagen in een vitrine ligt. Na meerdere werken over gentechnologie, maakbaarheid, virussen, selectie, uitsluiting, verminking en perfectionering is het mikpunt van dit alles – het menselijk lichaam – een droef, aandoenlijk ding dat je het liefst in een donker hoekje zou laten uitrusten.

De samenstellers van *Niet Normaal* hebben met hun manifestatie een ideaal *conversation piece* gemaakt – een type tentoonstelling dat in Nederland eigenlijk niet voorkomt, zeker niet nu het Stedelijk Museum al zo lang dicht is. Ga erheen met vrienden of familie en gegarandeerd dat er goede gesprekken uitrollen.

Het was curator/activiste Ine Gevers en kunsthistorica Hester Alberdink Tijn wel toevertrouwd, want de laatste keer dat het op zo grote schaal gebeurde, waren zij ook de makers. In 1994 organiseerden zij *Ik+de Ander*, ook in de Beurs van Berlage.

Destijds pleitte de tentoonstelling voor diversiteit in de samenleving, nu gaat het meer over een individueel niveau. Toch hebben ze een zelfde soort expositie gemaakt – alleen met andere kunstwerken en in een totaal andere, veel technologischer tijd.

In 1994, om maar iets te noemen, was IVF nog maar net ingeburgerd. 'Designerbaby's' waren nog ondenkbaar, gehandicapte atleten liepen nog geen records stuk met koolstof onderbenen en een *nose-job* kreeg je ook nog niet bij je eindexamen cadeau.

Ine Gevers, tevens moeder van twee autistische kinderen, maakt geen geheim van haar persoonlijke gedrevenheid. Zij heeft al zo lang met 'abnormale' mensen en situaties te maken, dat ze zich terecht afvraagt wie en wat de norm bepaalt en waar de grenzen liggen.

De grenzen van het lichaam maar ook van een nog groter, onzichtbaarder en ongrijpbaarder gebied: dat van de geest.

In het boek van *Niet Normaal* staat onder meer een stuk van professor Trudy Dehue (auteur van *De depressie-epidemie* en ook bekend als Zomergast). Ze legt uit dat er sinds de eeuwwisseling een angstaanjagende toe-

name is van kinderen en volwassenen die antidepressiva of Ritalin slikken.

Omdat de diagnoses worden gesteld en de benamingen gegeven (als voorbeeld neemt ze ADHD), lijden 'in-eens' veel meer mensen aan zo'n stoornis – ongeacht of nu erfelijke factoren, omstandigheden of de veranderende maatschappij de oorzaak daarvan zijn. Er is een etiket, dus de patiënt is ziek, dus moet hij worden behandeld. Zo maken we elkaar tot patiënt en accepteren niet dat iemand afwijkt.

Met haar zorgen en met die van vele anderen kan een weldenkend mens het moeilijk oneens zijn. Op naar een uniforme wereld, waar de techniek en het gemiddelde de maat der mensen wordt, wil na Aldous Huxleys *Brave New World* toch niemand meer? *Niet Normaal* wil niet meer en niet minder dan bewustwording, revolutie en emancipatie. Dat doet heilig de middelen, in dit geval de kunstwerken.

Kunstenaars die gevraagd zijn werk bij te dragen, zullen zien dat hun werk soms dreigt te kapseiden onder en tussen alle goede bedoelingen, de wetenschappelijke betogen en de ludieke publieksacties. Als tentoonstelling is het een hybride ding, waar elk werk in het licht van *Niet Normaal* wordt gezien, maar waartussen onderling nauwelijks verband is. Waar statistiek opgepimpt wordt tot kunstwerk (zie de pillentapijten) en elders veel betekenis verloren gaat.

Zo hangen er tekeningen van de stokoude Louise Bourgeois, die hier vooral een pleidooi voor de zichtbaarheid van de hoogbejaarde medemens lijken. Wellicht, maar haar prachtig getekende handen zijn eigenlijk een ode aan haar trouwe assistent, die al dertig jaar om tien uur aanbelt om 'met haar te werken. Een cadeautje, een lyrisch dankjewel, dat hier wordt overstemd.

En zal de poëzie van Nedko Solokov het redden? Deze kunstenaar wil niet, zoals veel mensen, wel eens 'iemand anders' zijn, maar juist 'iets anders': 'Iets dat ik ken uit mijn schoolboeken, of uit het natuurhistorisch museum.' Hij wordt een sneeuwvlak, in mooi wit kostuum, en krabbelt door de sneeuw.

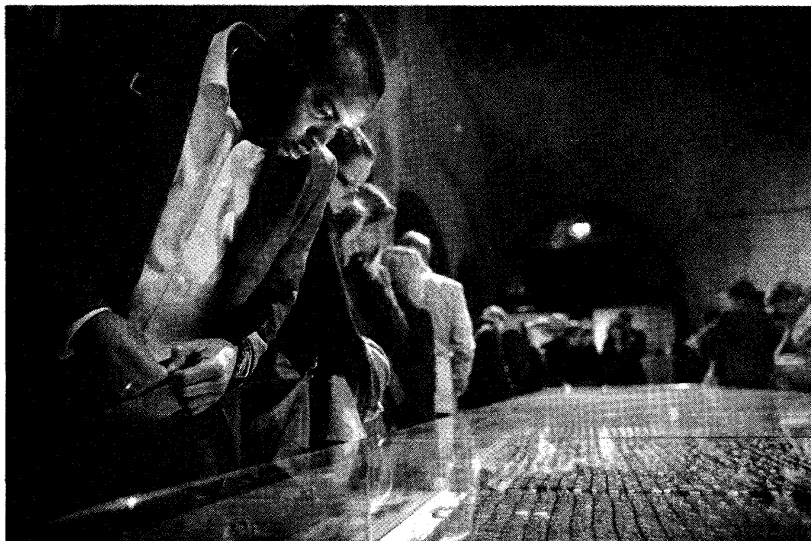
Het pleidooi van *Niet Normaal* voor de emancipatie van alles wat 'anders' is, is eigenlijk veel te lawaaiig voor zijn kleine, zacht-komische en wanhopige werk dat ontroopt op een manier die niet eens in woorden is uit te drukken. Kunstenaars zijn altijd al niet normaal. Of liever: anders. Of: buitengewoon. Daarom brengt kunst je naar kunst. Daarom brengt kunst je op nieuwe gedachten. Dat kun je eigenlijk in elk werk, elke tentoonstelling zien, ook als de *Niet Normaal*-stickers weer verdwenen zijn.

★★★★☆

Niet Normaal – Diversiteit in Kunst,

Wetenschap en Samenleving. Beurs
van Berlage, t/m 8 maart 2010.

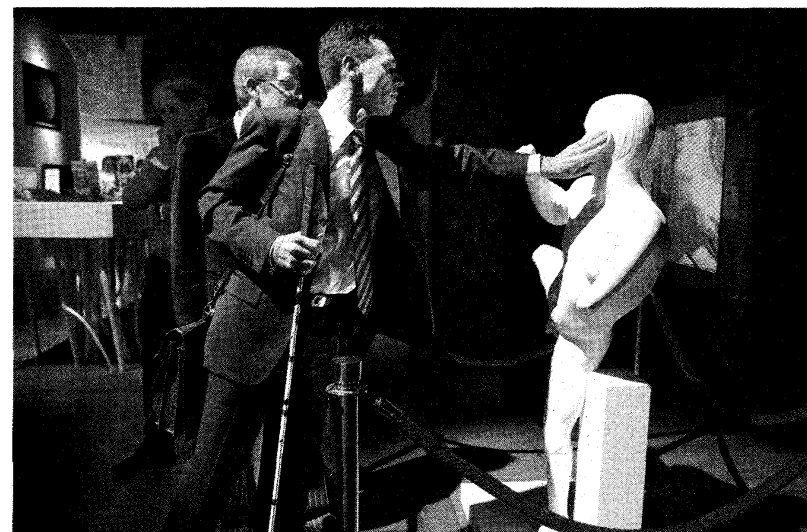
Normaal is het in elk
geval om in een
mensenleven een
hutkoffer vol pillen te
slikken.

Bezoekers van *Niet Normaal* buigen zich over *Wieg tot Graf*, installatie van Pharmacopeia.

Kunstwerk van Karen Sander die beeldjes maakt op basis van 3D-scans van bezoekers.

Visueel gehandicapte voelt aan het beeld van Marc Quinn.

Foto's Joost van den Broek/de Volkskrant

Een reis door het abnormale

In de Beurs van Berlage is kunst verzameld met als doel de vraag aan de orde te stellen wat 'normaal' is. Het had gemakkelijk kunnen onttaarden in een freakshow of pamflettisme, maar gelukkig staat er ook goede kunst. Door Hilda Bouma

Misschien was het beter geweest voorafgaand aan de tentoonstelling Niet Normaal niét te weten dat er ook vijfduizend middelbare scholieren tussen de 12 en 18 jaar naar de Beurs van Berlage zullen komen. Want elk kunstwerk riept nu de vraag op wat zij ervan zouden vinden. 'Zouden ze zich vrijwillig durven laten infecteren met het Spaansgriepvirus?' 'Die genetisch gemodificeerde poppetjes vinden ze vast vet cool.' 'Damien Hirst begrijpen ze toch niet.' 'Ze zullen erom vechten zich in 3D te laten vereeuwigen.'

Niet Normaal (in het Engels *Difference on Display*) is een kunsttentoonstelling en een manifestatie ineen, met als thema de vraag hoeveel ruimte het afwijkende in onze samenleving krijgt, en wat 'normaal' eigenlijk is. Dat zijn vragen die veel kunstenaars ook aan de orde stellen, dus zo vreemd is de combinatie niet. Maar er schuilt ook iets in van een missie: opkomen voor mensen met een afwijkend lichaam of een afwijkende voorkeur. In de Verenigde Staten is het een heuse beweging: disability activism. Tot slot heeft de manifestatie ook trekjes van een kermis of een festival met al die rare filmpjes en grappige installaties. Humor is een beproefd wapen in de strijd om het ongewone aanvaardbaar te maken.

Voor elk wat wils. Behalve scholieren zal de manifestatie kunstliefhebbers trekken, gehan-

'I hate' (2007) van Imogen Stidworthy, video over een man die na een ongeval opnieuw leert spreken; links: 'Stuart Penn'

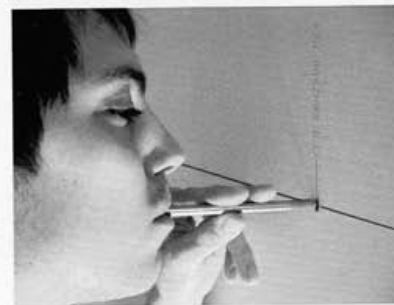
(2000) van Marc Quinn. De NS weigerden de poster ervan omdat het beeld kwetsend zou kunnen zijn.

dicaften, passerende toeristen en vriendinnen die een dagje gaan winkelen in Amsterdam. En dat is precies wat Niet Normaal zo ongemakkelijk maakt. Voortdurend vraag je je af of een werk wel of niet in de verzameling past en of je zelf tot de doelgroep behoort. Maar dan bedenkt je dat het misschien wel de bedoeling is om iedereen expresse ontregelen.

Zo'n bonte stoet aan statements die maar één thema gemeen hebben, staat of valt met de aanwezigheid van goede kunst. Het had gemakkelijk kunnen onttaarden in een freakshow of in een onverteerbaar pamflettisme. Dat dat niet is gebeurd, is te danken aan de goede smaak van samensteller Ine Gevers.

'Ik had in eerste instantie wel vraagtekens bij de tentoonstelling', zegt de Britse kunstenaar Imogen Stidworthy, die met een werk is vertegenwoordigd. 'Ik was bang dat het te veel een illustratie van een intellectuele constructie zou worden. Maar mijn ervaring met Ine is positief. Zij stelt de poëtische kwaliteit van een werk voorop.'

Stidworthy's werk is een video over een fotograaf, Edward Woodman, die door een ongeval op de fiets in Londen zijn spraakvermogen verloor. Op de film zien we hoe Woodman opnieuw zijn stem leert gebruiken en hoe hij zichzelf hervindt door zijn omgeving vast te leggen met zijn camera. Het is een werk dat naadloos in het thema past, beaamt Stidworthy. 'Kunst gaat over het zoeken van onbekend terrein', zegt ze. 'Ook

Woodman worstelt daar dagelijks mee. Als hij zijn mond opendoet, weet hij niet of hij wel kan zeggen wat hij wil. Mijn werk stelt de condities waaronder we leven aan de orde. Ik heb er geen enkel probleem mee om hierte hangen.'

Maar hoe zit het met werken die in eerste instantie helemaal niet zijn bedoeld om 'anders zijn' aan de kaak te stellen of te illustreren? Neem de creatie van Viktor & Rolf uit de herfst- en wintercollectie van 2007, waarbij de draagster van de jurk haar eigen belichting meestorst. Mag je zo'n commentaar op de mode-industrie wel een nieuwe lading geven door het in deze context te zetten? Ine Gevers: 'Dit werk gaat over totale controle, over maakbaarheid, maar dan "over the top". Kunst kan tegelijkertijd het ene en het tegenovergestelde zeggen.'

Hilarisch en afschuwelijk

Genoeg over de grondslag van de tentoonstelling, de beurt is aan de kunst. Er is zo veel te zien dat geen twee bezoekers dezelfde ervaringen zullen delen. Voor het bekijken van de video's is al een middag nodig.

Een van de meest verontrustende video's is die van de Taiwanese Tsui Kuang-Yu. Je ziet zijn hoofd en profiel, en terwijl iemand buiten beeld allerlei voorwerpen tegen zijn achterhoofd aan gooit, probeert hij ze — ongezien — te herkennen. 'Föhn, wijnfles, weet ik niet, weet ik niet, emmer'. Het begint met wat kleine dingen, maar al gauw krijgt hij een hamer, een krukje en zelfs een stofzuiger tegen zijn achterhoofd. Het is hilarisch en afschuwelijk tegelijk.

Sommige werken laten iets te raden over, andere rammen het er in. *Übermensch* heet de rots van Dinos en Jake Chapman waarop het misvormde lichaam van de eminent wetenschapper Stephen Hawking in een rolstoel balanceert op de top. Het werk torent boven de bezoeker uit en is duidelijk met heel veel vakmanschap gemaakt.

Dat kun je niet zeggen van *Outgrowth-Family* van Thomas Hirschhorn, dat gaat over gewzelen en Elephant Man-achtige vergroeiingen. Alles is even lelijk en onafgewerkt aan dit werk: de

Linksboven: Thomas Hirschhorn: 'Outgrowth-Family' (2007). Midden: 'The Minutine Space' (2005-07), installatie om griepvirus te

ontvangen van Mikael Metthey. Onder: de biotechnologische 'Genpets' (2005) van Adam Brandeje en de bijbehorende website waar ze 'te koop' zijn.

Jan Modaal slikt 630 pillen per jaar.

gekopieerde foto's van de slachtoffers, de poppen met vervormde ledematen gemaakt met goedkoop bouwtape, de sokkel, de krantenletters van de teksten. Vergelijk dat eens met de sculptuur *Stuart Penn* van Marc Quinn, die uit een blok hagelwit Carraramarmer het imperfecte, maar o zo gracieuze lichaam van de Britse stuntman Stuart Penn beitelde, een fabelachtige combinatie van wilskracht en evenwicht. Quinns en Hirschhorns beelden gaan over exact hetzelfde onderwerp, maar waarom vraagt het ene erom aangeraakt te worden en wekt het andere zoveel agressie op?

Het was opvallend stil bij de zuilen van Mikael Metthey, getiteld *The Minutine Space*. Metthey gaat uit van een, niet eens zo denkbeeldige, toekomst waarin de mens ziektekiemen heeft overwonnen. Bij wijze van 'historische ervaring' kan de bezoeker vrijwillig kennismaken met de griep, die in vijf 'smaken' wordt aangeboden. Even snuiven aan de zuil en je hebt de Aziatische H2N2. Of toch liever de Spaanse H1N1, die 50 miljoen slachtoffers maakte in 1918?

De genetisch gemodificeerde *Genpets* uit het begin van dit artikel zijn het werk van Adam Brandeys uit Canada. Ze zijn bedrieglijk echt, deze biotechnologische tamagotchi's in blisterverpakking. Onderdeel van het werk is een website, www.genpets.com, waar je ze kunt bestellen: 'Allergen Free, Child Safe, Low Maintenance, Life Perfected'. Op de site is zelfs een forum waarop drifftig gediscussieerd wordt door 'gebruikers' over loslopende Genpets en de beste voeding voor het diertje. Sinds de geboorte van de Genpets heeft Brandeys al heel wat dierenactivisten op hun achterste benen gebracht. Het is een typisch kunstwerk van de 21ste eeuw. Kritisch, gericht op het individu en ook op de massa, manipulatief, en methumor.

Kunst is geen politiek, kunst stelt vragen. Er staat een potpourri aan kunst in de Beurs van Berlage waar iedereen zijn eigen reis door kan maken. Het is geen 'normale' tentoonstelling, maar een hybride publieksfestival met kunst. Zo lang je tussen de goede bedoelingen maar goede kunst kunt zien, is dat niet erg.

Midden: twee stills uit de video 'Eighteen copper guardians in Shao-Lin temple and penetration: the perceptive' (2001) van Tsui Kuang-Yu.

Rechtsboven: 'Übermensch' van de Britse broers Dinos en Jake Chapman uit 1995. Het beeld van fiberglas is 366 cm hoog.

Debatten, films, optredens

De tentoonstelling *Niet Normaal* (t/m 7 maart) wordt begeleid door andere activiteiten. Kijk voor een actueel overzicht op www.nietnormaal.nl. Een aantal tips:

14 januari *Quest for Perfection*. Gesprek tussen Sunny Bergman en regisseurs Jesse Epstein en Mitch McCabe over de onhaalbaarheid van het schoonheidsideaal. Beurs van Berlage Filmzaal, 19.00 uur.

21 januari N.a.v. documentaire *War against the Weak* een gesprek over de rol van de VS in de eugenetica en het ontwikkelen van een menselijk superras. Beurs van Berlage Filmzaal, 19.00 uur.

27 januari *Kunst & engagement*, gaat dat samen? Debat met politici, columnisten en beeldend kunstenaars. Beurs van Berlage Filmzaal, 19.30 uur.

11 februari Gesprek met Mat Fraser over de film *Born Freak*, waarin hij laat zien hoe en waarom gehandicapte performers (zoals hijzelf) overleven in freakshows bij het circus. Beurs van Berlage Filmzaal, 19.00 uur.

11 februari *Beauty and the Beast*, theatervoorstelling met Julie Atlas Muz, het meisje met het 'perfecte' lijf, en Mat Fraser, die zijn handicap en seksualiteit gebruikt als expressiemiddel. Rozentheater Amsterdam, 20.00 uur.

Niet normaal? Wie bepaalt dat?

■ **BEELDENDE KUNST**

door **MAAIKE STAFFHORST**

„Doe eens normaal!”, is een typisch Nederlandse opmerking. In onze taal gebruiken we het woord 'normaal' in verschillende situaties. Wat we ermee bedoelen? Moeilijke vraag. Nog moeilijker te beantwoorden is de vraag wie bepaalt wat normaal (doen) is. In de tentoonstelling *Niet Normaal*, in de Beurs van Berlage (t/m 7 maart), reageren internationale kunstenaars op dit onderwerp.

„Iedereen kijkt anders naar de wereld en kunstenaars spelen daarmee”, vertelt artistiek directeur en samensteller Ine Gevers. „Ik vind 'anders zijn' een fascinerend thema. Wanneer je niet normaal bent?” Lachend: „Ik heb in mijn dagelijks leven bijna nooit met 'normale' mensen te maken. Ik leef al 25 jaar tussen kunstenaars en ik heb twee autistische kinderen. Het is moeilijk onder woorden te brengen waar de grens ligt van normaal zijn of niet. Maar beeldende kunst kan helpen hierover gedachten te laten ontstaan.”

In de tentoonstelling weten veel beelden, foto's en films te prikkelen en te ontroeren. Op een manier waarop de gemiddelde bezoeker zich misschien zal afvragen: 'Ben ik normaal?' Ach, wat is normaal. Normaal of niet nor-

• **Jake and Dinos Chapman, 'Übermensch'**

AMSTERDAM, vrijdag

maal zijn begint aan de buitenkant, met het uiterlijk. Veel werken gaan daarover in de tentoonstelling. Er zijn afwijkende maar ook beeldschone lichamen en gebouwde gezichten. 'Iedereen zou graag mooi geboren worden', staat op een bordje geschreven. Maar wat is mooi?

In de film *Forever* (2006) van Julika Rudelius (1968, Keulen) praten vijf welgestelde Amerikaanse vrouwen op leeftijd over schoonheid. Zelf hebben ze overduidelijk operaties ondergaan om hun schoonheidsideaal te benaderen. Een van de vrouwen, vel over been en met het gezicht van een kat, betoogt dat het haar vooral om puurheid gaat. „Schoonheid zit van binnen.” Al pretend lopen de dames door hun zielloze tuinen en poseren ze bij hun privézwembad. Echt niet normaal is de gedachte die blijft hangen na het zien van deze intrigerende film.

Briljant

„Wij zijn geïnteresseerd in perfecte en imperfecte lichamen”, aldus het Engelse kunstenaarsduo Dinos en Jake Chapman. In hun sculptuur

Übermensch (1995) laten ze de lichamelijk gehandicapte natuurkundige Stephen Hawking in zijn rolstoel boven op een rotspartij balanceren. Een briljante geest in een getormenteerd lichaam torent zo hoog boven de bezoekers uit.

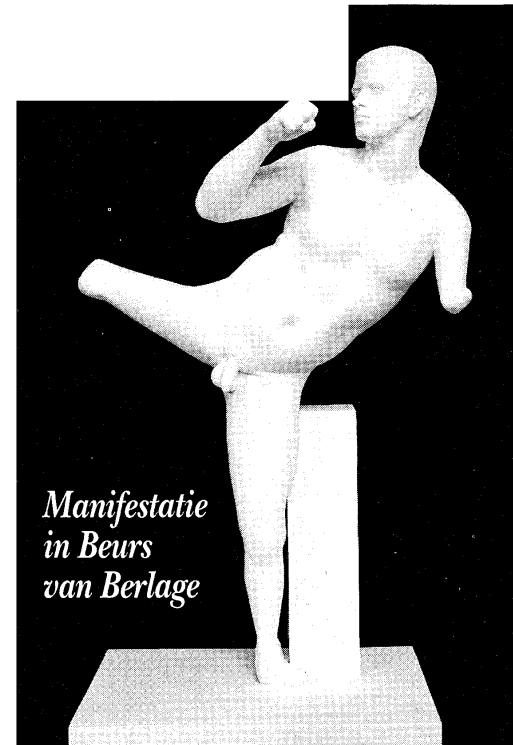
Deze kunnen in het werk van David Bade (1970, Willemstad) een preekstoel beklimmen en zelf hun stem laten horen door vrij te associëren over normaal of niet normaal. Aan de voet van de preekstoel werkt een team van studenten, kunstenaars en bewoners van zorginstellingen met pur, piepschuim, klei, hout, textiel en papier in wisseldiensten gezamenlijk aan een sculptuur.

Zelf een sculptuur worden kan ook. De Duitse kunstenaar Karin Sander (1957) maakt op verzoek 3D-bodyscans in gips. Gezond of ziek, handicap of niet: het scanapparaat maakt geen onderscheid.

Hoewel zijn werk bescheiden oogt, valt Jakob Ferri (1981, Prishtina, Kosovo) op met zijn wat naïeve, humoristische tekeningen van onbeholpen figuren (zichzelf?). De geschetste situaties zijn zo herkenbaar dat je je realiseert dat het heel normaal is, om niet helemaal normaal te zijn. Een gezonde gedachte, die blijft hangen na het zien van deze tentoonstelling.

Bij de tentoonstelling *'Niet Normaal'* hoort ook een boek en een uitgebreid film- en lezingenprogramma. Voor meer info: www.nietnormaal.nl

★★★★★

■ **'Stuart Penn', door Marc Quinn.**

Manifestatie in Beurs van Berlage

16 december 2009 - 8 maart 2010**Beurs van Berlage, Amsterdam**Marc Quinn, Stuart Penn, 2000

Actie om verkeerde poster

Van een onzer verslaggeefsters

AMSTERDAM - Gehandicapten voelen zich beledigd omdat de Nederlandse Spoorwegen bepaalde posters van de tentoonstelling 'Niet Normaal' weigeren. Deze expositie, die plaatsheeft in de Beurs van Berlage, laat onder andere kunstwerken zien van mensen met een handicap.

De gehandicapten ervaren het als zeer kwetsend dat de NS oordeelt dat beeltenissen van mensen met een zichtbare afwijking als aanstootgevend worden beschouwd. Daarom nam Makkers

Unlimited, een belangenorganisatie die mensen en groepen helpt om met ludieke acties ongelijke behandeling van mensen met beperkingen aan de kaak te stellen, gisteren de proef op de som.

Passanten werden naar hun mening gevraagd op zes beelden. Een van de beelden was de cover van de laatste cd van zangeres Anouk, waarop ze staat afgebeeld met een bont en blauw gezicht. Mensen vonden dat vele malen erger dan het Niet Normaal-beeld met één been en één arm van Marc Quinn. „Maar twee procent bleek het beeld van de tentoonstelling 'Niet Normaal' aanstootgevend te vinden”, zegt initiatiefnemer Geert Bakker.

Volgens woordvoester Nienke Spanaus van de NS berust alles op een misverstand. „De poster waar Makkers Unlimited op doelt, was er nu net één waar wij geen moeite mee hadden. De serie bestond uit zes posters waarvan wij er met drie moeite hadden. We hebben aangeboden die andere drie wel op te hangen, maar daar wilde de organisatie van Niet Normaal niets van weten. Het was dus alles of niets.”

• Op het plein bij de Beurs van Berlage werd passanten gevraagd naar de mate van aanstootgevendheid van bepaalde beelden.

FOTO:
RICHARD
MOUW

Courtesy White Cube, Londen

16 DECEMBER 2009, 11:34

Gehandicapten voeren actie

Een team gehandicapten testte gisteren of treinreizigers aanstoot nemen aan mensen met een handicap. Reden voor de actie was het besluit van de Nederlandse Spoorwegen om posters van de expositie Niet Normaal niet op te hangen op stations. De start van de optocht was De Beurs van Berlage.

AMSTERDAM - De NS weigert posters van de tentoonstelling Niet Normaal op NS-stations op te hangen. Op de poster is een beeld te zien van een naakte man die een arm en een been mist.

Volgens een woordvoerder van de NS kan de poster aanstootgevend zijn voor reizigers. "We hebben veel stations. Wanneer iemand de poster kwetsend vindt, wordt hij er constant mee geconfronteerd."

Lieke Timmermans van Niet Normaal staat perplex. "Dit is een afbeelding van een kunstwerk. Ik snap niet dat de NS dit aanstootgevend vindt."

Alleen wanneer er twijfel bestaat over de inhoud van een poster in de reclametrage op de stations wordt er door het vervoersbedrijf ingegrepen. Volgens de NS komt dit sporadisch voor.

De tentoonstelling Niet Normaal, waarin normen en waarden ter discussie worden gesteld, is te zien in de Beurs van Berlage. (HET PAROOL)

16 december 2009 - 7 maart 2010 - nietnormaal.nl
Tentoonstelling Niet Normaal
Beurs van Berlage, Amsterdam

Marc Quinn - Stuart Penn, 2000

Volgens een woordvoerder van de NS kan deze poster aanstootgevend zijn voor reizigers. © UNKNOWN

architecture
design and photography
art

publishing
distribution
all publications

press
about us
🛒

nai
oio
uitgevers
publishers

■ publications ■ news

subject

- spatial planning
- new media
- spatial planning
- new media
- architecture
- urbanism
- landscape
- design
- art
- photography
- new media

language

- english
- dutch
- other
- french

availability

- available
- sold out
- coming soon

◀ Back

all publications

Difference on Display

Diversity in Art, Science & Society

€ 29,95 [order](#) at NAI booksellers

Exhibition at the Beurs van Berlage (Berlage's Stock Exchange), Amsterdam, from 16 December 2009 to 7 March 2010. With an extensive parallel programme to include lectures, film screenings and debates in Amsterdam, Utrecht, Nijmegen and Rotterdam.

March 3rd - May 26th 2011 exhibition at Das Kleisthaus, Berlin (Germany)

The ambitious 'Difference on Display' art exhibition is being staged at the Beurs van Berlage in Amsterdam from 16 December 2009 to 7 March 2010. Aimed at a broad audience, it

[read more](#)

ISBN 978-90-5662-715-7 | 1. edition | December 2009 | available | Ine Gevers, Maaïke Bleeker, Stuart Blume, Amade Mcharek, Miriam van Rijsingen, Jacqueline Schoonheim | design: Bram Nijssen | English | paperback | 17 x 24 cm | 384 pages | illustrated (280 full color) | in conjunction with: Niet Normaal Foundation

[NAi Boekverkopers / Booksellers](#)

[share](#)

klik op afbeelding om te vergroten

Hoe anders mag de ander zijn?

Op de tentoonstelling *Niet normaal*, vanaf woensdag in de Beurs van Berlage, staat een beeld van de briljante Britse fysicus Stephen Hawking: hoog op de punt van een rots, in die rolstoel. Als een ode.

Stephen Hawking, 'de Britse Einstein', is verbonden aan Cambridge University. Niet normaal, zo slim als die man is. Ook niet normaal aan Hawking is dat hij, als gevolg van spierdystrofie, verlamd is en in een rolstoel zit. Geen technisch vernuft dat hem eruit kan helpen.

De tentoonstelling in de Amsterdamse Beurs, die als volledige titel kreeg *Niet normaal, diversiteit in kunst, wetenschap en samenleving*, gaat over maakbaarheid van mensen. Ine Gevers, kunsthistorica, die leiding gaf aan de samenstelling van deze tentoonstelling, zegt het zo: "De centrale vraag is: wie bepaalt wat normaal is? En dus: hoe anders mag de ander zijn?" Ze noemt het een vraag voor de samenleving. Hawking zit, met zijn bijzondere brein en zijn fysieke handicap, aan de uitersten van het spectrum van menselijke verschijningsvormen. Dus misschien is hij niet zo'n goed voorbeeld.

Eigenlijk zoeken de samenstellers van de tentoonstelling juist de discussie over de middeleeuwen van het spectrum van al die menselijke verschijningsvormen waarin de doorsnee medemens verkeert. De rederlijk mooie mensen, maar ook de lelijkerds, de te dikke, te dunne, te grote of te kleine mensen, de mensen met een gebrek of een handicap.

Nog niet zo lang geleden stond in contactadvertenties nog wel eens: klein gebrek geen bezwaar, decent afgekort als k.g.g.b. Dat had iets sympathieks – ook al dacht je toen al: en waar is dan de grens?

Wie nu een klein gebrek heeft, kan er wat aan laten doen. Wie nu met zijn kleine gebrek helemaal niet ontevreden is, en zich niet gek laat maken door schoonheidsidealen, kan evengoed meemaken dat anderen zeggen dat 'dat tegenwoordig toch helemaal niet meer nodig is'. We hebben techniek en plastische chirurgie, waar dokters neuzen, oren, ogen, buiken, borsten, nou ja, eigenlijk alles kunnen opleuken, corrigeren of herstellen. De mensen met het kleine gebrek moeten zich

bijna verantwoorden waarom ze daaraan geen behoefte hebben.

Zoals ook zwangeren bijna moeten verantwoorden waarom ze geen prenataal onderzoek willen – en dus mogelijk onverwacht een baby krijgen waaraan iets mankeert. Zo moeten ook ouders van wat drukke kinderen verantwoording afleggen waarom ze hun kind geen Ritalin geven. En sombere types krijgen van de buurvrouw Prozac aangereikt door de brievenbus. Want als je iets mankeert, kun je er toch wat aan doen?

Ine Gevers en haar team hebben kunstenaars gezocht en uitgenodigd met werk dat dit thema van maakbaarheid aansnijdt. Zeg niet tegen Gevers dat het thema is achterhaald. Want is juist tegenwoordig niet alles erop gericht om mensen die een gebrek hebben, groot of klein, te faciliteren om desondanks te wonen, te leren, te werken, te sporten of mee te doen aan de Olympische Spelen?

"Hoe alle kennis en techniek mensen kunnen helpen, komt op de tentoonstelling uitgebreid aan bod. Maar het vreemde is, dat, terwijl de technologie en de biotechnologie bijdragen aan een volwaardig leven voor iedereen, men tegelijkertijd streeft naar standaardisatie. Perfectie is nog steeds de norm."

In haar inleiding in de tentoonstellingscatalogus zegt Gevers het zo: "Kunnen wij nog voorbij hokjes denken? Voorbij labels die anderen reduceren tot merk, compleet met prijskaartje en houdbaarheidsdatum?"

En dan heeft ze het nog niet eens over vervagende grenzen tussen mens en techniek: we transplanteren, implanteren, we maken vernuftige protheses: de Zuid-Afrikaanse atleet Oscar Pistorius sprintte records op zijn beenprothesen met springveren en werd als oneerlijke concurrent geweerd van de reguliere Olympische Spelen.

Tegelijkertijd is ook het menselijk dna grotendeels ontrafeld. Gevers

noemt een gevolg: "Criminaliteit wordt met grote snelheid een in raciale en genetische termen gedefinieerd gezondheidsprobleem."

Het dilemma van genetische manipulatie bezorgt ethici grijze hairen. En dan is de ontdekkingstocht door het menselijk brein nog maar in de beginfase. Als ze nu al met een elektrisch pulsje in de hersenen een dwangmatige tremor kunnen dempen, wat zal er dan mogelijk zijn over een paar jaar? Want als je alles kunt repareren en bijstellen, wat blijft er dan nog over van al die – ook charmante – verschillen tussen mensen?

Gevers hoopt dat bezoekers van *Niet normaal* daarover gaan nadenken.

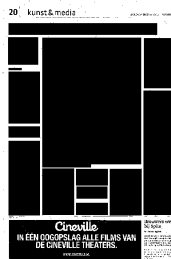
Schilderijen, beelden, foto's, films en installaties zullen daartoe aanzetten.

In de stad waren afgelopen weken al de posters te zien uit de campagne 'Op zoek naar Jan Modaal' die advertentiebureau Kessels Kramer voor deze tentoonstelling ontwikkelde. Uitgebeeld zijn statistische gemiddelden (U slikt gemiddeld 630 pillen per jaar, u heeft gemiddeld 8,6 seksuele partners in uw leven). Een van de expositieposters toont een klassiek witmarmeren naakt, maar dan van een man met een incompleet lijf.

Niet normaal in de Beurs van Berlage (van 16 december tot 7 maart 2010) wordt deze week geopend door prinses Máxima. Ze zal een hellingbaan van tientallen meters openen, zodat rolstoelers een beetje behoorlijk de Beurs in kunnen.

Die hellingbaan wordt trouwens na de tentoonstelling weer afgebroken. Een gebrek kan dan weer behoorlijk lastig zijn.

LOES DE FAUWE

Debat in De Balie

Naar aanleiding van de tentoonstelling *Niet normaal* wordt woensdagavond in De Balie gedebatteerd over de invloed van omgeving op het functioneren van mensen.

Aanwezig zijn medisch antropoloog Amade M'Charek, bioloog Bas Defize en Tom Shakespeare, Britse geneticus en socioloog, erfelijk belast met dwerggroei. Zijn vader had het, hijzelf ook en hij heeft nu een zoon met achondroplasia, oftewel dwerggroei. Het was een bewust genomen risico, waarover Shakespeare spreekt en publiceert.

De Balie, Kleine-Gartmanplantsoen, aanvang 20 uur. Alleen maar nette mensen.

'Het is een vraag voor de samenleving: wie bepaalt wat normaal is?'

Als alles kan worden bijgesteld, wat blijft dan over van de verschillen?

Jake and Dinos Chapman: *Übermensch* (1995, privécollectie)

NON-FICTIE ESSAYS OVER HET NORMALE EN WAT DAARVAN AFWIJKT

Normaal is de norm, anders is anders

'Niet normaal!' is een uitroep die zowel afwijzing als bewondering kan inhouden. Een bundel met deze titel behandelt afwijkingen in alle soorten.

Het kan niemand ontgaan zijn dat in de Amsterdamse Beurs van Berlage een tentoonstelling loopt onder de titel *Niet Normaal*. De stad hangt vol met affiches waarop niet-normale figuren en gedragingen worden afgebeeld. De NS maakten extra reclame door een 'aanstootgevend' affiche uit haar stations te verwijderen: een blote witmarmeren atleet die een arm en een been mist, een soort mannelijke Venus van Milo. De tentoonstelling sluit over twee dagen, maar het boek met dezelfde titel zal blijven. *Niet normaal: Diversiteit in kunst, wetenschap & samenleving*, onder (hoofd)redactie van Ine Gevers, bevat zo'n tweehonderd afbeeldingen van kunstwerken en dertien essays over hoe kunst, wetenschap en samenleving omgaan met wat afwijkt van het normale. Ik beperk me tot de essays.

De auteurs belichten zeer uiteenlopende aspecten van de maatschappelijke afwijzing van mensen en gedragingen die niet aan de heersende norm voldoen. Ine Gevers zet de toon door te stellen dat wij onszelf beroven van daadwerkelijk leven door onze gewoonte het afwijkende te corrigeren: het 'normalisatieproces'. Trudy Dehue, een van de *Zomergasten* van het afgelopen seizoen, laat zien hoe dat werkt bij kinderen met ADHD. Ouders, artsen en farmaceutische industrie vinden elkaar in de creatie van deze nieuwe 'ziekte'. Ouders kunnen zich bevrijden van schuldgevoelens door een medisch etiket te plakken op hun slecht presterende kind, de industrie kan zijn producten verkopen en de arts als tussenfiguur spint er ga- ren bij.

Ook Amade M'charek, gepromoveerd op laboratoriumonderzoek naar het Human Genome Diversity Project, richt zich op de medische wetenschap als een normaliserende machinerie. Deviantie die eerst als crimineel gezien werd, krijgt nu een medisch-biologische oorzaak aangeme-

ten en komt daarmee binnen het handbereik van corrigerende en reparerende medische technieken. Het verzet tegen de biologisering van het sociale dat in de tweede helft van de vorige eeuw heerste ('niet in onze genen') is 180 graden gekeerd.

Diverse essays gaan over 'handicaps', hoe kleine lichamelijke of verstandelijke verschillen buitensporige sociale proporties aannemen en de persoon achter de handicap doen verdwijnen. In India - maar ook in Nederland - worden moeizame debatten gevoerd over het aborteren van foetussen met een 'afwijking'. Ouders die voor die keuze worden geplaatst kunnen zich geen gemakkelijke politiek correcte opstelling permitteren. De keuze is een *catch 22*. Kiezen voor een abortus is een belediging aan mensen die met dezelfde afwijking geboren mochten worden en als volwaardige mensen erkend willen worden. Geen abortus is het begin van een onzekere, soms beangstigende toekomst, voor het kind maar ook voor de ouders.

Ingunn Moser laat aan de hand van een subtiele anekdote zien hoe relatief een handicap is. Zij bezoekt een door een motorongeluk ernstig gehandicapte man voor een interview. Hij is net aan het afwassen als ze arriveert en maakt een gewaagd grapje: 'Kun jij de afwas even afmaken.' Op dat moment maakt het aanwezige verschil 'ik-gehandicapt / jij-normaal' plaats voor 'ik-man / jij-vrouw', dus: aan de afwas jij. Dit effect ('interferentie') vindt voortdurende plaats in het dagelijks leven: het verschil dat in de ene situatie allesoverheersend is en tot discriminatie leidt, kan in een andere situatie irrelevant zijn en niet eens opgemerkt worden.

De ambiguïteit komt misschien nergens zo treffend tot uitdrukking als in patiëntenorganisaties. Het hebben van een afwijking, ziekte of handicap, maakt iemand tot volwaardig lid van de groep, waardevoller dan iemand die deze afwijking mist. De afwijking geeft mensen gezag en macht in hun strijd voor erkenning van hun probleem. Paradoxaal genoeg moeten zij in die strijd voor gelijkwaardig burgerschap hun anders zijn profile- ren.

Niet normaal! is een uitroep die zowel afkeuring en afwijzing kan inhouden als grote bewondering. Mensen

kunnen niet leven zonder zich te meten aan en zich te vergelijken met anderen. Opvattingen over anders-zijn liggen ten grondslag aan het beeld dat mensen van zichzelf hebben. Cultuur is één grote normaliseringsmachine, of juist: een abnormaliseringsmachine, een middel waarmee wij onszelf normaal verklaren door de ander als anders voor te stellen.

Het is een illusie dat dit mechanisme valt uit te roeien. Dat kan dan ook niet de bedoeling zijn van de tentoonstelling en deze publicatie. Als iets abnormaals op een gegeven moment zijn abnormaliteit verliest (bv. zelf-euthanasie), is er slechts sprake van een verschuiving van de demarcatielijn, niet van een overwinning van het een op het ander. En als - in het hypothetische geval - alle 'afwijkingen' (lichamelijke, verstandelijke, religieuze, morele) de norm zouden worden, dan zijn degenen die zich niet onder de norm scharen de abnormalen.

Als opheffing van het niet-normaal denken een illusie is, wat willen de tentoonstellingsmakers en auteurs dan wel? Daarvoor keer ik terug naar het uitgangspunt van Ine Gevers: laten we leren het niet-normale te zien als een verrijking van het leven en - inderdaad - als een uitdaging die een beloning in het vooruitzicht stelt. Want dat is de historische en etymologische betekenis van het alomteverguisde woord 'handicap'.

Sjaak van der Geest

★★★★★

Ine Gevers e.a. (red.): *Niet normaal - Diversiteit in kunst, wetenschap & samenleving*.

Nai Uitgevers; 381 pagina's; € 29,50.
ISBN 978 90 5662 714 0.

Schoolklas bezoekt de expositie 'Niet normaal' in Amsterdam, februari 2010. Foto Guus Dubbelman / de Volkskrant

Jan Modaal produceert 247 kilo afval.

Jan Modaal heeft 8.6 verschillende seksuele partners.

Kunst ondergeschikt aan het hogere doel

Tentoonstelling: Niet Normaal.
T/m 7 maart in de Beurs van Berlage, Amsterdam. Inl: www.nietnormaal.nl

●●●○○

Door **SANDRA SMALENBURG**
De video-installatie *Forever* (2006) van Julika Rudelius is een genot om naar te kijken. Op twee beeldschermen vertellen vijf oudere Amerikaanse dames, die overduidelijk vele schoonheidsoperaties achter de rug hebben, wat ze zo mooi aan zichzelf vinden. Mijn figuur, zegt de een. Mijn ogen, zegt de ander. „Ik krijg vaak complimenten over mijn lippen”, beweert een derde. Twee tienermeiden die de video geamuseerd zitten te volgen, barsten op dat moment in schateren uit. Want die dikke, opgespoten lippen maken nu precies dat die vrouw er zo monsterlijk uitziet.

Wat de een normaal vindt, vindt een ander afschrikwekkend. Daarover gaat de tentoonstelling *Niet Normaal*, die deze week geopend werd in de Beurs van Berlage in Amsterdam. De manifestatie wil voelbaar maken wat het betekent om met een beperking of een ziekte door het leven te gaan. Er doen tachtig kunstenaars aan mee, veelal gevierde namen uit het internationale kunstcircuit. Sommigen zijn zelf gehandicapt, maar dat wordt nergens expliciet gemaakt. Hokjesdenken is nu juist wat deze expositie tegen wil gaan.

Niet Normaal is een idee van kunsttheoretica Ine Gevers, die op dezelfde plek in 1994 de succesvolle tentoonstelling *Ik + de Ander* samenstelde. Gevers, moeder van twee autistische zoons, noemt zich een 'disability activist' – iemand die opkomt voor mensen met een handicap. Een kunsttentoonstelling is volgens Gevers bij uitstek geschikt om het onderwerp ter discussie te stellen. Want kunstenaars kijken vaak net iets anders naar de wereld dan anderen.

Om de tentoonstelling binnen te komen moet je een spectaculaire hellingbaan beklimmen – een eentree die nu eens leuk is voor rolstoelers, en onhandig voor wandelaars. Bij de ingang kun je in een van de dozen van Job Koelewijns kunstwerk *Boys & Girls* (2006) plaatsnemen. Deze zien eruit als verpakkingen van mensgrote poppen. Wie durft, staat voor de rest van het publiek als Ken of Barbie te kijk. En bij het verlaten van de expositie kun je een gispn figuurtje van jezelf laten maken door kunstenaar Karin Sander, met een schaal van 1:8. Het geavanceerde 3D-scanapparaat registreert feilloos alle bierbuikjes en hangbilten, zo blijkt uit een schap vol voorgangers.

Niet Normaal is een echte ervaringstentoonstelling, vol video-beelden en bewegende sculpturen.

Het interieur is fraai vormgegeven, met transparante filmschermen en hoge schrootjeswanden die zich slingerend door de ruimte begeven. Maar die golvende muren zijn niet erg geschikt om kunst aan op te hangen. Een prachtige serie tekeningen van Louise Bourgeois hangt precies in een curve en komt daardoor van de wand af. En ook de bijdrage van Marlene Dumas, een zelden getoonde serie portretten van medewerkers en patiënten van psychiatrisch instituut Het Hooghuis, hangt wat wiebelig aan de muur.

Gevers is erin geslaagd een aantal geweldige bruiklenen naar Amsterdam te krijgen, waaronder indrukwekkende sculpturen van Berlinde De Bruyckere, Patricia Piccinini, Marc Quinn en Jake & Dinos Chapman. Maar er is mischien wel te veel moois te zien – de expositie kampt met ernstig ruimtegebrek. Daardoor tetteren video's door elkaar heen, en is Nedko Solakovs installatie *This is me too...*, waarin de Bulgaarse kunstenaar zich probeert te verplaatsen in achtereenvolgens een opgezette eend, een betonnen vloer en een sneeuwvlokje, zelfs maar voor de helft te zien.

De kunstwerken zijn enigszins ondergeschikt gemaakt aan het hogere doel van deze tentoonstelling. Dat is jammer, want *Niet Normaal* is een mooi initiatief, met veel passie gemaakt en stevig gesponsord door goede doelen. Er hoort een programma voor scholen bij dat, gezien de uitgelaten reacties van de aanwezige klassen („Ik ben lekker ook niet normaal!”), voor bewustwording kan zorgen. Maar om mensen aan te kunnen spreken, moeten de werken wel goed tot hun recht komen. Nu zijn er, voor een 'normaal' mens, net iets te veel prikkels.

Job Koelewijn: 'Boys & Girls' (2006) op de expositie 'Niet Normaal'

First Impressions, with Ute Meta Bauer, Joseph Grigely, Ines Doujak, Louis Hock, Fulya Erdemci. Contributions from Okwui Enwezor, Hou Hanru, Gavin Jantjes.

Gabriëlle Schleijsen (moderator) introduced the discussion as an occasion to "exchange our first impressions of the Niet Normaal * Difference on Display exhibition, and to reflect critically on its concept and execution" within an international context.

Fulya Erdemci had been intrigued by Niet Normaal's central concept from the project's inception. It seems that society is becoming ever more conservative, throwing up all manner of problems for minorities and efforts at their inclusion. Erdemci's first impression of the actual exhibition was a positive one. Niet Normaal's offer of diversity on a range of different platforms and levels is inspiring, and may be summed up in two words: plurality and polyphony. Its central question is thought-provoking, as is the design of the exhibition space itself, with its organic, flowing lines suggesting a non-rational approach to the work. Niet Normaal * Difference on Display breaks with established exhibition practices, both in terms of spatial arrangement and in composition.

Erdemci referred back to Wandering Lines: Towards a New Culture of Space, which she had co-curated for the 2008 SCAPE Biennial in New Zealand, relying on the work of cultural theorist Michel de Certeau. In Niet Normaal, Erdemci saw similar errant paths, lateral and vertical connections and exchanges between works that lend the exhibition an additional interest on a meta level.

Schleijsen asked the other participants how such polyphony might affect perception.

Ute Meta Bauer pointed to Niet Normaal's stated intention of reaching a broad audience, which seems to have carried over into a broad range of possible readings.

Ines Doujak cited Niet Normaal's strong emotional charge, its speaking from a sense of urgency.

Joseph Grigely spoke of the exhibition as rich and layered. Rather than answer its own question, Niet Normaal complicates the issue, which is not disability as such, but a continuum of difference that is irreducible to any one individual or work of art. Niet Normaal addresses a general narrowing of bandwidths, aesthetically as well as socially. It has the potential to promote the development of a new, broader aesthetics, one that incorporates ways of being different.

The exhibition generates knowledge, then translates that knowledge into a lived reality between people. Grigely cited his own preferred means of communication, writing, as an example of a different way of being that is by definition shared between individuals. One of Niet Normaal's principle strengths, then, is its resistance to reproducing a separation of minds, moving beyond "us" and "them" to deal with a "we" instead.

Schleijsen interjected at this point that such practices are integral to art in general and thus, ironically, fairly normal.

Louis Hock seconded Grigely's call for a broader aesthetics, bringing up another possible example from his own experience. As a young boy, Hock had

looked up to a slightly older friend who lived next door. This boy had only one leg, and Hock had wished that he, too, could be like that. Grigely associated this anecdote with the now fairly well-known phenomenon of trans(dis)ability.

Hock stated that as an artist, he had grown accustomed to having his work appropriated by curators when taking part in a group exhibition, but also stressed that works retain an agency of their own, even when subsumed under an exhibition's thematic umbrella. Perhaps Niet Normaal's most distinguishing feature is that it is an exhibition, rather than that it is made up of works of art. Hock found Niet Normaal's multimedia approach and the resulting synaesthetic cacophony intriguing, a way of bringing the fullness of street life into the exhibition space.

Ute Meta Bauer objected to Hock's use of the term "appropriation" for its implied assumption that there could be such a thing as unappropriated art. After all, no exhibition space or context is neutral. Even MOMA - especially MOMA - has a subtext, if not an agenda. Bauer did not see the distinction between art exhibitions and exhibitions in general as particularly relevant. What interested her was an artist's approach to a subject, the way subjects materialise as works of art. Do the pieces provide a topic, or does the topic work its way into the pieces? The amount of symbolic capital generated by a project like Niet Normaal should not be underestimated.

At this point, Hock brought up Niet Normaal's unusual mode of operation on the institutional level. While not being an institution in any traditional sense of the word, it nevertheless behaves as if it were, Royal endorsements and all. The project copies existing structures of power for its very own, potentially subversive purposes.

Bauer added that visibility and its symbolic value seem to have factored into Niet Normaal's quasi-institutional set-up, including its monumental setting in a major architectural landmark at the very heart of Amsterdam. The question remains whether such mainstreaming-through-art is feasible, and if so, whether museums and other institutions should be striving to do the same.

Doujak seconded Bauer's emphasis on visibility, adding that many people go through society like vampires, not seeing themselves reflected anywhere. She did wonder, however, if Niet Normaal's given theme might be too specific. She had had reservations about the exhibition, fearing a freak show, and had been relieved to find that it was not.

Ine Gevers underlined the scope of the phrase "niet normaal" which, though admittedly a very specific Dutch expression, can actually be applied to anything that is out of the ordinary, either positively or negatively. Niet Normaal hinges on this ambiguity, on an absence of labels and the inevitable distinction between us and them.

Erdemci worried that emphasising diversity could end up blotting out actual difference in favour of a range of token identities. Grigely expressed doubts about tokenism as a workable means of representing difference, citing Emmanuel Levinas. If we think across difference, connections that we would never have thought possible might emerge, offering the tools to question normative policies. What mattered most to Grigely about Niet Normaal was its insistence that difference is not an individual matter, a matter of you or me, but of the spaces we share.

Bauer added that Niet Normaal allows plenty of room for empowerment and joy in being different, next to the usual narratives of alienation and misery.

Gavin Jantjes expressed some disappointment at seeing so many familiar pieces included in the exhibition, which he suggested makes it less rewarding to members of the art community.

Okwui Enwezor disagreed, arguing that Niet Normaal cannot be reduced to the sum of its component works. The exhibition speaks a clear and distinctive language of its own, not only focusing on structures of difference and control, but providing visitors with the tools to process the matter. In addition, Enwezor claimed that well-known works of art may develop blind spots that go unnoticed when viewed in their usual context. Niet Normaal offers useful alternative perspectives, bringing to light dynamics that previously may have been overlooked. Enwezor concluded that the baggage Niet Normaal carries lies in its productive potential, and that the exhibition should be viewed as a processor of different readings, and of reading differently.

Over the course of the afternoon, Niet Normaal * Difference on Display emerged as a unique initiative, the likes of which are as rare abroad as they are in the Netherlands.

nietnormaal.nl

16 december 2009 - 8 maart 2010

Beurs van Berlage, Amsterdam

Thomas Hirschhorn - "CONCRETION", "Mannequins avec Outgrowths", Le Creux de l'Enfer, Thiers, 2006

Courtesy Galerie Chantal Crousel, Paris - Photo Romain Lopez

nietnormaal.nl

16 december 2009 - 8 maart 2010

Beurs van Berlage, Amsterdam

Birgit Dieker - Bad Mummy, 2005

NIET NORMAAL

ADVERTENTIEBIJLAGE

Tentoonstelling Niet Normaal

15 december 2009 - 8 maart 2010

Beurs van Berlage, Amsterdam

NIET NORMAAL

MAT FRASER

Zelfverklaard

'natural

born freak'

'IN DE KUNST IS NIEMAND
NORMAAL'

Artistiek directeur

Ine Gevers over de

cultuur van de norm

SLIK!

Een leven lang

pillen in beeld

Verder met o.a. Sunny Bergman, Paul Verhaeghe, Marjan Slob,
Gerard Janssen, Pharmacopoeia, en Marlene Dumas

INHOUD

2 'Een norm is ook maar een vage afspraak'

Interview met Ine Gevers, artistiek directeur Niet Normaal

4 Ooit een dikke paspop gezien?

Scholieren volgen 'rare' workshops

5 'De wereld hangt van bizarre mutaties aan elkaar'

En toch zijn we doodsbang om niet normaal te zijn

6 Performer Mat Fraser

'Op het podium ben ik ieders gelijke'

8 Een leven lang slikken

Het pillenkleeft van Pharmacopoeia

9 ???

WAT IS NIET NORMAAL

Niet Normaal is een drie maanden durende internationale kunstmanifestatie in de Beurs van Berlage. Kunstenaars reageren op het thema: wat is normaal en wie bepaalt dat? Terwijl technologie en vooruitgang mensen bieden aan mensen van vele soorten en maten, staat alles in het teken van uniformiteit. Markt en media bepalen steeds meer hoe we naar onszelf en anderen kijken. Perfectie is de norm. Maar wat houdt die norm eigenlijk in en wie voldoet daaraan? Leggen we de grens bij een rimpel, een depressie, een zichtbare prothese, intelligentieverhogende pillen of ingrijpende lichaamscorrecties? Welke waarde hechten wij aan diversiteit? Niet Normaal onderzoekt deze vragen in een tentoonstelling vol humor, confrontatie, relativering interactie en rebellie. Er is werk te zien van meer dan negentig (?) kunstenaars, onder wie Marc Quin, Marlene Dumas, Viktor & Rolf, Louise Bourgeois, The Chapman Brothers, Aernout Mik, Thomas Hirschhorn en David Bade.

Ter ondersteuning van de tentoonstelling is er een parallelprogramma ontwikkeld dat ruimte biedt voor verdieping en discussie. Ook hier komen kunst en wetenschap samen om uitdrukking te geven aan urgente kwesties in de samenleving. Voor een overzicht van de lezingen, debatten, films en andere activiteiten rondom Niet Normaal, zie pag. 11 en 12.

Niet Normaal, 15 december 2009 tot 8 maart 2010, Beurs van Berlage, Amsterdam. www.nietnormaal.nl

NIET NORMAAL

DEBATTEN, LEZINGEN, FILMS, EN ANDERE ACTIVITEITEN

PUBLICATIE

Naar aanleiding van de tentoonstelling verschijnt op 15 december ook de publicatie *Niet normaal, diversiteit in kunst, wetenschap en samenleving*. Behalve full colour afbeeldingen van de werken van alle participerende kunstenaars bevat dit boek essays, casussen

en persoonlijke verhalen van diverse internationale auteurs uit de wereld van kunst en wetenschap. Tudy Dehue, Donna Haraway, Tom Shakespeare, Miriam van Rijnsing en vele anderen onderzoeken hoe mensenlevens geraakt worden door complexe ideeën over norm en verschil en doen voorstellen voor de herverdeling van diversiteit.

Niet normaal, diversiteit in kunst, wetenschap en samenleving

NAI Publishers/Niet Normaal. Nederlandse editie: € 29,50, Engelse editie: € 35,-

In de kunst is niemand normaal

Tekst Pam van der Veer

Wat is normaal en wie bepaalt dat? Deze heikele kwestie staat centraal in de multimediale tentoonstelling Niet Normaal, vanaf volgende week in de Beurs van Berlage. Artistiek directeur is Ine Gevers, die zich al jaren bezighoudt met de cultuur van de norm. 'Kunst is het middel bij uitstek om normaliteit ter discussie te stellen.'

Ine Gevers (49) is kunsttheoreticus, schrijver en curator. Ze begeleidde jarenlang kunstenaars en theoretici aan de Jan van Eyck Academie in Maastricht, organiseerde symposia en stelde diverse tentoonstellingen samen. Zoals Niet Normaal, de kunstmanifestatie die volgende week opent in de Beurs van Berlage. Internationale kunstenaars reageren er op een wel zeer actuele maatschappelijke vraag: wat is normaal en wie bepaalt dat? Een vraag die Gevers na aan het hart ligt. Behalve kunsttheoreticus is ze namelijk Disability Activist. Ze houdt zich bezig met wat misschien wel de meest kwetsbare groep in de huidige samenleving is: mensen met een ziekte, beperking of genetisch risico.

'Het "anders zijn" is een thema dat me altijd heeft gefascineerd,' vertelt Gevers. 'Vooral hoe wij daar als samenleving mee omgaan. Hoe anders mag de ander zijn?' Die laatste vraag was dan ook de leidraad van de tentoonstelling 'Ik + de Ander', die ze in de jaren negentig maakte. 'Mensen lijden vaak meer onder de reacties van anderen op hun beperking of zogenaamd afwijkend dan onder het markement zelf,' legt ze uit. 'Maar waarom is het zo normaal om mensen weg te zetten als "niet normaal"? Die grens kan op allerlei momenten getrokken worden, of het nu ziekte, seksuele geaardheid, leeftijd, ras of geslacht betreft. Wat is het toch dat die onuitgesproken norm zo aantrekkelijk maakt? We lijken te streven naar homogeniteit, terwijl er daardoor een hoop kleur en fleur om ons heen verdwijnt. Tegelijkertijd hantaren we een dubbele moraal. Want waarom word je met een gezichtscorrectie "meer mens", terwijl je met een prothese stevast "minder mens" blijft?' Altemaal vraag die Gevers als artistiek directeur op Niet Normaal aan de orde stelt.

Ine Gevers: 'Waarom word je met een gezichtscorrectie "meer mens", terwijl je met een prothese stevast "minder mens" blijft?'

GEZOND OF NIET GEZOND?

Gevers verdiepte zich niet alleen in de zogenaamd 'abnormale' medemens, maar vooral in zijn maatschappelijke positie. Ze deed onderzoek in diverse disciplines zoals feminisme, etnische studies, homo- en diasporastudies. 'Ik haalde eruit wat ik kon gebruiken en stelde daarmee een eigen bouwpaak samen,' vertelt ze. 'Op basis daarvan gaf ik lezingen, publiceerde ik en organiseerde ik tentoonstellingen en seminars over de cultuur van de norm.' Op een trip naar New York ontdekte ze dat haar onderwerp in de VS al in een veel groter theoretisch kader was gevat. Tot haar vreugde maakte ze kennis met Disability Studies, het onderzoek naar de wijze waarop mensen met uiteenlopende functiebeperkingen leven, hoe zij hun positie definiëren, hoe de maatschappij tegen hen aankijkt en hoe die maatschappij beter kan worden ingericht.

'Uit kritisch onderzoek blijkt dat de negatieve waardering van ziekte en handicap in de samenleving de reële beperking vele malen overschrijdt,' zegt Gevers. 'De verantwoordelijkheid voor "anders" functioneren moet niet alleen bij het individu gelegd worden. We genereren met 'n allen verschil door uit te gaan van een uniformiteit waarachter een ieder zich verschuilt. Disability Studies kijkt naar het geheel van omstandigheden waardoor mensen minder makkelijk aan gestelde normen kunnen voldoen. Naar de stedelijke architectuur bijvoorbeeld en de toegankelijkheid van gebouwen. Naar de beeldvorming in de media en naar het ontbreken van een podium voor deze groep. Het stelt de scheiding tussen gezond en niet-gezond, bekwaam en niet-bekwaam aan de kaak en maakt zich sterk tegen stereotypering en uitsluiting van mensen met een beperking of chronische ziekte.'

AUTISME

Gevers' drive komt ook voort uit haar persoonlijke leven. Ze is moeder van twee artistieke zonen, waarvan de oudste behopt is met een zware verstandelijke handicap. Ze heeft ook een dochter, die ze grappend 'neurologisch typisch' noemt. 'Dat is een ander woord voor normaal, bedacht door mensen met autisme,' legt ze uit. 'En dan wordt er nog wel beweerd dat autisten geen humor hebben!'

Na een jarenlange zoektocht in de wereld van artsen, diagnoses, therapieën, uithuisplaatsing en medicatie, is het gezin inmiddels gekomen tot een samenlevingsvorm die werkt. Gevers: 'Onze oudste zoon gaat door de week naar de opvang en is op zaterdag thuis. De jongste woont bij ons en gaat naar een speciale school. Ons bestaan is uiteraard totaal aan het wankelen gebracht, alles moest om. Maar nu hebben we allemaal weer onze plek gevonden. Al mis ik het argeleze wel eens, dat wat ik vroeger had, het gevoel dat het leven vanzelfsprekend is. Tegelijkertijd hebben we ook heel veel lol, met die gekke kinderen van ons.' Maar wat heeft dit alles nu met kunst van doen? 'Ik loop al 25 jaar rond in de kunstwereld en daar is ook niemand normaal,' lacht Gevers. 'Kunstenaars zijn mensen die hun omgeving totaal anders ervaren. Juist dat vermogen, om andere dingen waar te nemen en zo voorstellen te doen aangaande de werkelijkheid, maakt beeldende kunst zo waardevol. Zonder neurologische diversiteit zouden we veel originele visies op het gebied van cultuur en wetenschap moeten missen. De wereld staat of valt met verscheidenheid.'

ONDERBUIK

Kunst bevaagt vooronderstellingen, zaken die wij doodgewoon en vanzelfsprekend vinden, aldus Gevers. Daarom is een kunstmanifestatie het middel bij uitstek om normaliteit ter discussie te stellen. 'Met een goed werk kun je in een seconde iets zeggen waar je in tekst een half uur voor nodig hebt. Kunst kan zichzelf tegenspreken in één en hetzelfde beeld, het kan je raken in je onderbuik, ook al kun je het niet meteen thuisbrengen. In de Niet Normaal tentoonstelling is dat heel belangrijk; je wordt gepakt op het niveau van de ervaring. We gaan niet met 'n allen als "normaal" publiek aapjes zitten kijken, maar worden uitgedaagd tot interactie en reflectie.'

Zo bedacht kunstenaarscollectief Pharmacopoeia speciaal voor Niet Normaal het project 'Wieg tot Graf', waarin alle voorgeschreven medicijnen die een gemiddelde Nederlander in zijn leven slikt bij elkaar zijn gebracht. 'Het blijkt een verbijsterende hoeveelheid te zijn. Gevers: 'Het werk laat zien hoe het leven van een doornse burger mede wordt bepaald door medicatie. Het is een open werk. Er wordt geen oordeel geleverd. Toch is het confronterend; je betreft het direct op jezelf.' (Zie meer over Pharmacopoeia op pag. 8)

Een ander werk dat inspeelt op de beleving, is de installatie 'The Minute Zone' van Mikael Metthey. Het speelt zich af in de nabije toekomst, als alle ziektes zijn uitgeroerd. Om zich toch een beeld te vormen van het lijd van vroeger, maar ook wel voor de kick, kunnen bezoekers zich hier kortstondig laten infecteren met enkele oudwetse virussen. Ziekte als entertainment.

VAGE AFSPRAKEN

De gastheren- en vrouwen op de manifestatie zijn gekleed in T-shirts van het kunstenaarsduo Evelien Krijl en Olivia Glibbeek. Op hun shirts printen zij fragmenten die ze aantreffen in de lessen sociale vaardigheid van een psychiatrische instelling. Er zijn stappenplannen op te lezen voor begroeten en afscheid nemen, een praatje maken, iets vragen, of luisteren naar de ander. 'De teksten spreken de bezoeker direct aan en stellen op een humorvolle manier de norm ter discussie,' zegt Gevers. 'Niet dat ik iets tegen normen heb, maar ze zijn meestal gebaseerd op iets dat we nooit expliciet maken. Het gaat om vage, ongeschreven afspraken, die je maar zo 'n beetje moet aanvoelen. Mensen die dat niet kunnen, vallen al snel buiten het sociale verkeer.' Andere zaken worden op de tentoonstelling juist niet expliciet gemaakt. Op Niet Normaal wordt nadrukkelijk niet 'gelabeld'. Gevers: 'Er zullen zeker toeschouwers zijn die willen weten of een bepaalde kunstenaar "iets heeft". Maar hun wens wordt niet ingewilligd. Niet Normaal doet niet aan wii/jij politiek. Er is pijn en verdriet te zien op de tentoonstelling, in alle nuances, dat is onontkoombaar. Maar vooral is er veel humor en plezier te beleven. Je kunt zien hoe dichtbij het ongewone is en jezelf er wellicht in herkennen. En naar huis gaan met de gedachte: "Ben ik even blij dat ik niet normaal ben."

Birgit Dieker - Bad Mummy, 2005

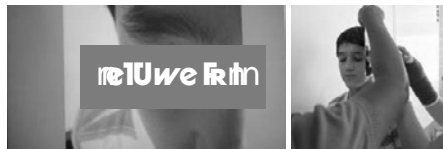
BOTOXBALLERINA

Naar aanleiding van mijn film *Bepoekt Houdbaar*, over verschuivende schoonheidsnormen, word ik gebeld door het tijdschrift *Fair*. 'We willen je graag tegenover Marijke van Helwegen zetten,' zegt de redactrice. 'Een dubbelinterview, je weet wel, tegenplan. Jij bent voor "natuurlijk" en zij is voor "verbouwen".' Hoewel ik mezelf niet zie als voorzitter van een denkbeeldig 'natuurlijk kamp', maar ik wel graag Marijke een keer wil ontmoeten, stem ik toe. 'O ho! Sunny Joehoe!', roept ze vanachter een kamerscherm als ik de fotostudio binnenkom. 'Ik sta een beetje in mijn nakie. Ik kom er zo aan.' Marijke is bekend geworden als lichamelijke uithangbord voor de cosmetische chirurgie, en nu vooral bekend omdat ze nu eenmaal bekend is. Ik weet niet hoe oud ze is, maar haar trillende handen, licht gebogen rug en voorzichtige stapjes geven haar de motoriek van een zeventigjarige. In combinatie met haar facelifts, botoxbehandelingen en borstvergroting is deze motoriek heel vreemd. Haar gezicht staat permanent verbaasd door de hoop opgetrokken wenkbrauwen en prullend vanwege de opgeblazen mond. Haar borsten zijn als stormrammen en haar gladdes huid glimt onder hoogspanning. Marijke heeft het beeld dat ze van zichzelf uitdraagt tot in de puntjes vervoormaakt. Haar eigen visagiste neemt haar gezicht resoluut onder handen. Paars op de lippen en roze op de oogleden. Voor de foto heeft ze een vaste pose: rug hol, voetje naar achteren, rok in de hand en brede glimlach, als een ballerina die een dansje doet. Tijdens ons dubbelinterview komt een echt gesprek niet op gang, we vinden het allebei moeilijk elkaar serieus te nemen. Ik ben inmiddels te geïrriteerd door haar oneliners ('Ik ben

Marijke en iedereen wil op mij lijken') – waar het voltallige *Fair*-team beleefd om licht – om nog oprechte interesse te tonen. Marijke kent me niet, dus weet ze niet wat ze met me aan moet. Halverwege het interview krijgt ze last van haar suikerspiegel. Op tafel staat een verdraaid bakje alfalfa, waar ze zich gretig op stort. Door de dikke laag paarse lipstick, en wellicht door de ongewoelheid van haar lippen, blijft de alfalfa plakken zonder dat ze het merkt. Terwijl ze haar antwoorden er in hoog tempo ultram, staar ik naar haar mond met daarop een ster van alfalfa. Ik wil zo graag dat ze haar mond schoon maakt, de wens is als leuk waar ik niet aan kan krabben. Vrouwen die zich willen laten verbouwen zeggen meestal: 'Maar het moet wel natuurlijk blijven. Ik wil geen opgespoten barbiepop worden, zoals Pamela Anderson of Marijke van Helwegen.' Plastische chirurgie verzekeren me altijd dat de meeste vrouwen 'enkel hun atwijkende uiterlijk willen normaliseren.' Ik wist nooit hoe ik Marijke van Helwegen binnen deze PR-strategie van 'plastische chirurgie als normaliseringsproces' moest plaatsen. Maar nu begrijp ik dat juist haar karkaturale uitvoering van de verbouwde mens een fijn referentiekader biedt. Mensen vinden hun eigen uiterlijke wensen eigenlijk heel schappelijk, vergeleken bij stripfiguren als Marijke.

Sunny Bergman

Sunny Bergman is documentairemaakster. Haar film Bepoekt Houdbaar, over de toenemende invloed van de cosmetische chirurgie, maakte een brede maatschappelijke discussie los.

reUwe film

Vooral niet opvallen

Tekst Angela van der Elst, Foto's Ernst van Deursen

Wat is normaal? Over die vraag geeft Niet Normaal workshops op middelbare scholen. Zo'n tweeduizend pubers, verspreid over heel Nederland, doen mee. In Volendam durft bijna niemand antwoord te geven. Want straks blijf je af te wijken. En wie wil dat?

Er staan drie blote paspoppen voor de klas. Zesentwintig VMBO-leerlingen van het Volendamse Don Bosco College komen rumoerig binnen, zoals veertien-, vijftienjarige dat doen, en nemen afwachting plaats achter de tafeltjes. Hun jassen blijven aan. 'Een nu?', is de collectief onuitgesproken vraag die in het lokaal hangt.

Vandaag volgen de pubers in plaats van de gebruikelijke lessen een drie uur durende workshop. In totaal zeven klassen, zo'n honderdveertig kinderen, buigen zich over het thema 'Niet Normaal'. De thema's en invalshoeken van de workshops zijn bedacht en uitgewerkt door mensen met een creatief beroep. Kunstenaars Petra gaat aan de slag met 'identiteitschilderijtjes': met stift en bladgoud maken de leerlingen een kunstwerk van hun eigen, unieke vingerafdruk. Meitap van fotografiemuseum Foam vraagt de VMBO'ers elkaars perfecties en imperfecties te fotograferen, om ze zo bewust te maken van mediamanipulatie. Een lokaal verderop laten Evelien en Rob van theatergroep La Pralinette een groep giechelmeisjes kennismaken met de sociale gevolgen van een fysieke beperking als blind-, doof- en lamheid. En ook modeontwerpers Janne en Bas willen de deelnemers aan het denken zetten over de vraag wie of wat normaal is, en wie dat bepaalt. De etalagepoppen zijn hun werk materiaal.

DIKKE PASPOP

'Deze poppen, wat vinden jullie daarvan?,' vraagt Janne. 'Zijn dit gewone vrouwenlichamen?' Stille. 'Ik zit tegen een kont aan te kijken,' roept een jongen. Gelach. 'En, wat vind je ervan?' 'Er zit geen haar op.' De eerste observatie is binnen. 'Is dat normaal?' Geen geluid. 'Ik heb nog nooit een dikke paspop gezien,' durft nu een meisje. 'En een Turkse of een Surinaamse?,' wil Bas weten. 'Een pop met een arm of een been eraf, met een adamsappel of litteken?' 'Wij gaan straks aan de slag om van deze poppen echte mensen te maken. Alles mag.'

Nadenken over de vraag wat normaal is en wat niet lijkt de kinderen nogal rauw op hun dak te vallen. Ineens worden ze geacht dingen te doen die 'normaal' nooit doen, moeten ze en public van alles zeggen en laten zien, daar waar ze gewend zijn zich binnen de heersende codes zo onopvallend mogelijk te gedragen. Maar zodra ze niet meer hoeven te luisteren naar de theorie achter een ander ('Propoities? Wat zijn dat?') en aan de slag gaan, dingen met hun handen mogen doen, neemt de huiver iets af. Althans, in de paspopenklas. De ene blote, smalle, witte

dame verandert in een negerin, dankzij forse stukken schuimrubber ter hoogte van kont en borsten. De andere wordt omgebouwd tot travestiet.

De theaterklas blijft ondertussen op z'n hoede. Met z'n allen de houding aannemen van een stoere jongen of een verlegen meisje, dat lukt nog wel. Maar als er iemand blinddoekt in de kring moet gaan staan, verstoppt iedereen zich achter gevelletje. Ze zult wel gek zijn om je zo kwetsbaar te maken. Het is niet eens voor een cijfer.

ANGST EN WEERSTAND

Je kunt je afvragen of het überhaupt normaal is om kinderen van hun vierde tot hun zestiende (op z'n minst) op te sluiten in een klaslokaal, en ze daar vooral te trainen in het doen van dingen tegen hun zin. Verwarring alom als ze dan opeens worden uitgenodigd tot het nadenken over 'andere' vragen. Mogen ze zich bezighouden met onderwerpen die buiten het reguliere lesmateriaal vallen, dan weet niemand waar 'ie moet beginnen. Te veel vrijheid in een keer kan verlamdend werken. 'Wat maakt jullie individueel? Waarin onderscheid je je van de anderen?' Janne van de paspoppen blijft het proberen. Men zwijgt. 'Jullie zijn allemaal hetzelfde?' Nee, natuurlijk niet, maar hardop zeggen wat jou anders maakt, dat nooit. Het ligt niet aan de kinderen. Ook niet aan de workshops. Het zit in ons mensen. De angst om te laten zien wie je bent, de angst om af te wijken van de als gewoon veronderstelde norm. Bewustwording daarvan is hoe dan ook zinnig. Al gaat het gepaard met de weerstand die pubers nu eenmaal eigen is.

Als de bel gaat, stuift iedereen het lokaal uit. Met achterlating van een tafel vol vergrote vingerafdrukken, gefotografeerde close ups van fysieke details en drie paspoppen zoals ze inderdaad niet in de etalage staan. Voor nu lijken de leerlingen vooral verlost van iets wat ze raar en eng vonden. Maar misschien is er toch ergens een zaadje geplant. Misschien hebben de opgedane ervaringen een langzaam werkend effect, dat later nog goed van pas komt.

De vier beschreven workshops maken onderdeel uit van het educatieprogramma dat Niet Normaal heeft samengesteld voor middelbare scholen. Diverse creaties van de leerlingen zijn terug te zien op de tentoonstelling in de Beurs van Berlage. Het educatieprogramma bereikt in totaal 4500 jongeren in heel Nederland. Behalve aan de workshops nemen ze deel aan een bezoek aan de tentoonstelling en aan een theatervoorstelling van De Ponies, speciaal gemaakt voor Niet Normaal.

Bang om niet normaal te zijn

Tekst Gerard Janssen

Ieder weldenkend mens heeft zich ooit angstig afgevraagd of hij wel normaal is. Dat is heel normaal. Maar wat is eigenlijk normaal? En waarom zijn mensen bang om abnormal te zijn?

Heeft Amerika ooit een keizer gehad? In San Francisco vinden ze van wel. Daar regerde in de negentiende eeuw keizer Joshua Abraham Norton. Hij riep zichzelf in 1859 uit tot keizer van de Verenigde Staten en beschermheer van Mexico. In een blauw

Er is geen klok waarmee je paranoia kunt meten, er is geen weegschaal voor gekke gedachten

uniform inspecteerde hij dagelijks de straten van San Francisco. Als er dingen waren die hem niet bevielen, vaardigde hij een keizerlijk bevel uit. Dat er een brug over de baai gebouwd moest worden of dat het Amerikaanse congres opgeheven moest worden. Zijn decreten schreef hij op vellen papier, die hij overal aan de muur spijkerde. Ze werden slecht uitgevoerd, maar Norton was geliefd bij de inwoners van zijn stad. Dat bleek in het bijzonder toen een jonge, onervaren politiegagent de keizer in 1867 arresterde om hem een gedwongen psychiatrische behandeling te laten ondergaan. Woedend waren de burgers van San Francisco. De politiehief wist niet hoe snel hij Norton weer vrij moest laten. Gelukkig was de laatste vergevingsgezind. Hij streek de hand over zijn hart en gunde de jonge agent een 'keizerlijk pardon'.

Norton was duidelijk niet normaal. Maar had hij een probleem? Hij had een makkelijk leven. Hij speelde de baas te zijn, en iedereen speelde mee. Iedereen accepteerde zijn zelfgemaakte geld, hij af voor niks in de duurste restaurants en alle mensen waren - op een enkele jonge politieagent na - zijn vriend. Toch zijn er weinig mensen die willen zijn als keizer Norton. Sterker nog, sommige mensen zijn bang om te zijn als keizer Norton.

GEEN MEETLAT VOOR GEDRAG

Het is niet altijd makkelijk om iemand gerust te stellen die denkt dat hij abnormal is. In het geval van abnormale lengte of gewicht gaat het nog wel. Een persoon van 1,93 meter is met statistieken en een grafiek makkelijk te overtuigen dat hij lang

is, maar niet abnormal lang. Stel dat er duizenden mannen zijn gemeten, en 99% is tussen de 1,60 en 2,10 meter. Dan kun je alle mannen tussen die twee lengtes in normaal verklaren. Mensen die het daar niet mee eens zijn, zijn kleiner dan 1,60 meter of groter dan 2,10 meter.

Moelijker wordt het als het abnormal gedrag en abnormale gedachten gaat. Hoe normaal is het om bang te zijn dat je voor een trein springt? Of dat je de hele tijd na elke zin denkt: 'met je lelijke rotkop?' 'Ja, lekker weertje hè... (met je lelijke rotkop).' Gedachten kun je niet langs een meetlat leggen. Er is geen klok waarmee je paranoia kunt meten, er is geen weegschaal voor gek gedrag.

Om abnormal gedrag te 'meten' gebruiken psychologen de Diagnostical and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM). Dit handboek is samengesteld door psychiaters en psychologen. Het bestaat uit lijsten van psychische kenmerken en gedragingen, die in clusters bij elkaar staan. Voor de borderline persoonlijkheidsstoornis zijn dat bijvoorbeeld negen kenmerken, zoals aanhoudende woede, impulsiviteit, terugkerend suicidaal gedrag, automutilatie en gevoelens van leegte. Als iemand aan vijf van de negen criteria voldoet, mag een psycholoog de diagnose 'borderline' stellen.

Maar de diagnose 'normaal' bestaat niet. Er is geen lijst van negen kenmerken, waarbij je er aan vijf moet voldoen om 'normaal' genoemd te mogen worden. Sterker nog, als je dagelijks functioneren lijdt onder de angst niet normaal te zijn, zonder dat je aan de eisen van een DSM-persoonlijheidsstoornis voldoet, zul je thuiskomen met een 'persoonlijheidsstoornis NAO', waarbij de toevoeging NAO (in het Engels NOS) een afkorting is van 'Niet Anders Omschreven.'

VREEMDE ANGST

Met een biologische bril op is de angst niet normaal te zijn een vreemde angst. Blader eens in een dierenencyclopedie en stel je de vraag: wat is het normaalste dier? De schoenbekoovieaar, de axolotl of de klappmuts? De hele wereld hangt van bizarre mutaties aan elkaar. Loop eens op een zaterdagmiddag naar het centrum van een grote stad en bekijk de mensen. De een heeft een neus als Ghandi en een kop als Churchill. De ander ziet eruit als Ramses Shafy met een blonde pruik en opgespoten lippen. En zo hoort het ook. Dat is de natuur. Abnormaliteiten laten de grote biologische evolutieklok tikken. Zonder abnormaliteiten waren we er nooit geweest. Een opeenstapeling van genetische variaties in uiterlijk en gedrag heeft ervoor gezorgd dat er vanuit een klein knaagdier een naakte aap met vingers en een bril kon groeien.

Iedereen kijkt in bepaalde details sterk af van het gemiddelde. En daarbij kun je geluk of pech hebben. Beter een grote intelligentie dan een grote neus. Maar een genetische variatie die op het eerste gezicht onhandig lijkt, kan in tweede instantie alom goed uitpakken. Denk aan een jongen van 2,24 meter lang. Hij zal waarschijnlijk last van zijn rug krijgen en gepest worden op school. Aan de andere kant kan hij zoals Rik Smits al basketballend multimiljoenaar worden en een levenspad kiezen dat voor 'normale' mensen onbegaanbaar is.

Tenslotte zijn er de abnormaliteiten die elkaar in evenwicht houden. Iemand die extreem gevoelig is voor indrukken en daarnaast extreem teruggetrokken leeft, kan heel tevreden zijn.

TUINKABOUTERS

Abnormaliteiten zijn soms vervelend, maar zeker niet per definitie slecht. Een mooi voorbeeld zijn excentriekelingen als de keizer van San Francisco, het kruidenvrouwje dat 7500 tuinkabouters in de tuin heeft staan of de man die als Sinterklaas door het leven gaat. Mensen die duidelijk abnormal denken en doen, maar die vaak opmerkelijk gezond en opgewekt zijn. Bij hen heeft een abnormaliteit geleid tot een betere aanpassing op

individueel niveau. Ze weten prima te overleven. En misschien is de enige vraag die van belang is dan ook: kun je jezelf redden? Lukt het je om goed voor jezelf te zorgen, te overleven in de 'jungle'? Zo ja, dan doet het er niet toe dat je dwangmatig aan het lichtknopje likt of denkt dat je de Koning van de Nerds bent.

Toch is dit niet hoe de meeste mensen denken. Het is bijna vanzelfsprekend om 'in te zoomen' op iemands abnormaliteiten en die te zien als iets negatiefs. De dubbele betekenis van het woord abnormal weerspiegelt dit. Naast de statistische betekenis is er de normatieve betekenis. Abnormal in de zin van 'niet zoals het zou moeten zijn'. 'Het is abnormal om je leerkracht uit te schelden.' Of: 'Het is niet normaal om je vuilniszak in de tuin van de buren te gooien.' Vaak worden de statistische en de normatieve betekenis door elkaar en tegelijkertijd gebruikt. Dat levert paradoxale zinnen op als: 'Het is toch niet normaal dat het tegenwoordig normaal is dat een gebit door caries is aangetast.'

DRUKKE JONGETJES

De dubbele betekenis van abnormal is ook in het DSM-handboek tussen de regels terug te vinden. Zoals de burgers van San Francisco bepaalden dat de politie 'keizer' Norton ongemoeid liet, zo bepaalt ook de maatschappij, en niet een meetlat, wie met rust gelaten wordt en wie niet. Een goed voorbeeld is homoseksualiteit. Tot en met de derde versie van de DSM was homoseksualiteit een mentale stoornis. Door nieuwe statistische inzichten, maar door veranderende opvattingen in de maatschappij is die diagnose inmiddels uit het handboek geschrapt.

Een ander voorbeeld is drapetomania, een ziekte die dr. Samuel Cartwright in 1851 beschreef in de New Orleans Medical and Surgical Journal. Volgens Cartwright kwam drapetomania voor bij neger-slaven en was het belangrijkste symptoom ervan dat de slaven steeds probeerden te ontsnappen. Nu, honderdvijftig jaar later, is het onvoorstelbaar dat doktoren dit een stoornis noemden. Misschien is het over 150 jaar onvoorstelbaar dat drukke, ongeconcentreerde jongetjes, die tegen hun wil opgesloten zitten in een klaslokaal, de diagnose ADHD krijgen.

MACHTSKWESTIE

De geschiedenis leert dat het labelen van 'abnormaliteiten' meer is dan alleen maar een onschuldige wetenschappelijke werkwijze van de geneeskunde. Het heeft ook te maken met de manier waarop de maatschappij zichzelf ordent. Diagnoses als ADHD, autisme en vroeger homoseksualiteit zijn niet alleen medische kwalificaties, maar kunnen ook middelen zijn om mensen en kinderen zich te laten gedragen zoals ze zich 'zouden moeten' gedragen. Het is een machtskwestie. Alsof twee abnormalen vechten om een pistool en degene die het pistool in handen krijgt, kan bepalen wie er normaal is. Het zijn nooit de zwakken die de sterken een stoornis sticker plakken. Geen schooljongen sleept zijn moeder naar de psychiater omdat ze zich niet kan concentreren en altijd zo snel boos doet. Als iemand eenmaal het etiket 'schizofreen', 'ADHD' of 'steekje los' heeft, wordt dat vaak als excuus gebruikt om hem of haar niet meer te hoeven begrijpen. 'Zij mag hier niet meer komen spelen.' Of: 'Hij moet aan de medicijnen.'

Daarom is het normaal om bang te zijn om 'niet normaal' te zijn. Om te overleven kun je soms maar beter normaler voordoen dan je bent.

MET DANK AAN:

Liesbeth Eurelings-Bontekoe, klinisch psycholoog
Dick Swaab, arts en hoogleraar neurobiologie
Diederik Pieterse, GZ-psycholoog

Op 13 februari 2010 is de voorstelling *Beauty and the Beast* van Mat Fraser en Julie Atlas Muz te zien in het Amsterdamse Rozen theater. Voor meer info, zie www.nietnormaal.nl/xxx

Performer Mat Fraser: Natural born freak

Tekst Minou op den Velde: Foto Merlijn Doornick

Mat Fraser (47) is gastheer op de opening van Niet Normaal. De tegendraadse Britse theatermaker en acteur is geboren met korte armen. Zijn moeder slikte softonen tijdens de zwangerschap. Hij is bekend in de wereld van burlesque en sideshows en heeft zijn lichaam tot de focus van zijn werk gemaakt. 'Ik ben te shockerend voor een gewone rol.'

JE NOEMT JEZELF EEN *NATURAL BORN FREAK*.

WAAROM?
'Omdat ik een aangeboren misvorming heb, ben ik een natural born freak. In tegenstelling tot de *made* freak die bijvoorbeeld zijn eigen tong heeft laten splijten. Zulke mensen kom je ook tegen binnen de wereld van de circus-sideshows, waarin ik me beweeg.'

JE HEBT ZWARTE BAND KARATE, JE HEBT GEDRUMD IN BANDS. ZIJN ER OOK DINGEN DIE JE NIET KUNT?
'Een condoom ondoen is best lastig. Ik heb namelijk geen duimen – net dat magische onderdeel dat mensen onderscheidt van de dieren en de mutanten en de eekhoorns zoals ik. Wat de meeste mensen met één hand kunnen, daar heb ik beide handen voor nodig.'

JE BIJZONDERE LICHAAM STAAT CENTRAAL IN JE EIGEN WERK. HEB JE DE HOOP OPGEGEVEN DAT JE ALS ACTEUR OOK ALS DOORSNEE MAN GECAST ZULT WORDEN?
'Integendeel. Ik heb net een televisieserie gedaan voor Channel 4 en vorig jaar toerde ik als Puck met Shakespeares *A Midsummer Night's Dream*. Maar als ik alleen op gewone rollen zou wachten, zou ik maar eens in de twee jaar werken. Terwijl ik als multidisciplinair theatermaker non-stop bezig wil zijn en de sociale implicaties van mijn handicap aan de kaak wil stellen.'

WAT WIL JE DAARMEE BEREIKEN?
'Een groter bewustzijn. De westerse wereld is vormgegeven door blanke liberale heteroseksuele middelbare mannen die zijn afgestudeerd aan de topuniversiteiten. Als je niet zo'n man bent, is de wereld simpelweg niet voor jou ontworpen en moet je hard werken om een goed leven te hebben.'

'Als theatermaker stel ik de sociale implicaties van mijn handicap aan de kaak'

WANNEER KWAM JIJ IN AANRAKING MET DIE MAATSCHAPPELIJKE ONGELIJKHEID?
'Vanaf mijn negentiende drumde ik in punk-, speed- en trashmetalbands. De rock 'n roll-wereld accepteert iedereen. Je hoeft er niet uit te zien als Arnold Schwarzenegger, als je de techniek maar onder de knie hebt. De drugs, de seks, de groupies: ik had het allemaal, net als de anderen, en ik genoot ervan. Met discriminatie kreeg ik pas te maken toen ik rond mijn dertigste acteur werd. En toen had de realiteit me één klap bij mijn ballen.

Ik kom uit een gezin van toneelacteurs en ging er vanuit dat ik ook een redelijk succesvolle acteer carrière zou kunnen opbouwen. Dat was naïef. Want dat gaat nooit lukken, niet in deze wereld. Ik deed bijvoorbeeld auditie voor de politieserie *The Bill*. De castingdirector had gezegd: "Mat, we hebben sowieso een rol voor je." Maar ik hoorde niks. Het was overduidelijk wat er was gebeurd: ik was *too much* voor ze. Maar dat konden ze niet toegeven, dus zeiden ze: "We hebben een probleem, want het personage moet autorijden." Terwijl ik gewoon een rijbewijs heb. Ik was er behoorlijk pissig over en ik realiseerde me: goed, dit gaat dus elke keer gebeuren als ik auditeer voor een gewone rol. Ik ben te shockerend. Prima, dat is mijn leven, daar moet ik het mee doen.'

DAAR VOELDE JE VERDER GEEN EMOTIE BIJ?
'Daar voelde ik een enorme emotie bij. Maar ik ben een vechter, ik zet mijn ontgoocheling om in woede, zodat ik vooruit kan. In die periode ontdekte ik het *disability activism*, de beweging die zich inzet voor de rechten van gehandicapten. Als jongere was ik al sterk politiek bewust, maar opens begreep ik waar ik me diep van binnen nu eigenlijk écht kwaad om maakte, namelijk het maatschappelijke onrecht dat gehandicapten ervaren. Vol vuur ging ik onze ongelijkheid te lijf, net zoals feministes, homo's en zwarten voor hun rechten opkwamen. Maar altijd boos zijn, dat bleek doodvermoelend. Ook vond ik het jammer dat de gehandicaptenbeweging graag zegt dat het niet om het lichaam gaat, maar om onze positie in de samenleving. Dat ontken ik niet, maar hallo zeg, ik leef in mijn lichaam, natuurlijk gaat het daarover.'

DOOR ZELF THEATER TE MAKEN ONTSNAP JE AAN DIE ONGELIJKHEID?
'Ja, want hoe gaat dat als gehandicapt: niemand gelooft dat je verantwoordelijk bent op je werk of dat je gezag hebt. Je moet dankbaar zijn voor liefdadigheid, je bent een tweederangs burger en je kunt simpelweg de helft van de gebouwen niet in – althans, ik wel, maar rolstoelgebruikers niet. In mijn theaterstukken heb ik mijn eigen wereld geschapen, waarin ik ieders gelijke ben.'

ADVERTENTIEBIJLAGE

JE TREEDT OP ALS GASTHEER IN BURLESQUE SHOWS EN JE MAAKT ZELF SIDESHOWS. WAT BETEKENT DIE WERELD VOOR JE?

'Toen ik me ging verdiepen in het fenomeen freakshow zag ik een foto van een man met dezelfde armen als ik. Hij noemde zich Seal the Seal Boy. Ik dacht: ik ga gewoon een toneelstuk over hem schrijven, die rol neemt niemand me af! Ik ontdekte dat freakshows in de jaren dertig eigenlijk het eerste voorbeeld waren van een autonome gemeenschap van gehandicapten die financieel onafhankelijk werkten. Ze werden niet uitgebuit, maar meldden zichzelf aan bij het circus en werden behandeld net als iedereen. Op tour leidden ze het leven van een popstar, vol seks, drugs en rock 'n roll. In de neo-burlesque-shows van nu gaan vrouwen verder in die traditie, en met mijn moderne sideshows ambieer ik dat ook: zelfbewuste, postmoderne satire brengen, met een dosis maatschappelijk engagement en een vleugje ironie.'

WAAROM IS HUMOR ZO'N BELANGRIJK ONDERDEEL VAN JE WERK? MAAKT DAT HET DRAAGLIJK?
'Laten we één ding duidelijk stellen. Ik heb nooit uitgeschreeuwd: 'Verdomme, waarom ik?' Want kom op zeg, dat is nogal duidelijk: omdat mijn moeder die klotepil heeft geslikt! Mijn werk is ook geen therapie voor mij. Ik heb geen idee hoe het is om lange armen te hebben, ik hoef ze niet eens. Maar ik heb er wel een hekel aan om als stront te worden behandeld omdat ik er anders uitzie of me soms anders gedraag. En als mijn boodschap moeilijk te slikken is, verpak ik hem als zoete *comedy-pil*, telkens opnieuw.

Als theatermaker moedig ik mijn collega-acteurs aan om een beetje te spelen met hun handicap, zodat ze zich bevrijd kunnen voelen. Bij de freakshows laat ik me bijvoorbeeld als volgt introduceren: "Hier is onze volgende gast, Sealboy. Zijn moeder, en dit wordt heel shockerend mensen, zijn moeder ging zwemmen toen ze zwanger was en werd aangevallen door een school zeehonden. Waarop haar kind werd geboren met flipflops!" En dan kom ik tevoorschijn en roep *aeuw aeuw* als een zeehond, en klap in mijn handen.'

HEB JE DAT ALTIJD GEKUND, OP HET PODIUM DE DRAAK MET JEZELF STEKEN?
'Nee, ik moest daarvoor wel over een paar drempels heen. (stiltte) De eerste keer topless gaan was voor mij erg moeilijk, het voelde te privé. Mijn penis laten zien vond ik makkelijker, dat is maar een penis, elke man heeft er één. Maar toen ik eenmaal mijn shirt uit durfde doen, bleek het verder een etje. In mijn show *Beauty and The Beast* ben ik merendeels naakt.'

LAST VAN EXHIBITIONISTISCHE TREKJES?
'Ja, misschien omdat ik altijd word aangestaard, waar ik ook ben. Als acteur kan ik eindelijk controleren in welke setting mensen naar me kijken, en ordertussen móeten ze wel naar me luisteren. Op straat heb ik geen macht binnen die relatie, op het podium heb ik alle macht.'

'De drugs, de seks, de groupies: ik had het allemaal, en ik genoot ervan'

WAT HEEFT DIE MACHT JE OPGELEVERD?
'Mensen mailen me vaak: je bent de eerste gehandicapte die ik een lekker ding vind. Dat betekent dat zij gehandicapten nu kennelijk in een seksuele context kunnen plaatsen. Fantastisch als ik daaraan heb bijgedragen! Mijn doel is dat het publiek gehandicapten accepteert als volwaardige entertainers. Niet vanuit het idee: o jee, dit wordt gênant, en nu moet ik klappen voor die aardige stakker die er niets van heeft gebakken. Als je mij een keer hebt zien optreden, zul je de volgende keer anders naar een gehandicapte op het podium kijken. Ik vind het ook steeds interessanter om gehandicapten en niet-gehandicapten binnen hetzelfde stuk samen te brengen.'

VEEL MENSEN KLAGEN DAT MEDIA EEN UNIFORM BEELD VAN PERFECTIE TONEN. MAAK JIJ JE DAAR DRUK OVER?
'Ja, de mediabeelden bepalen alles. Zolang gehandicapten geen enkele zeggenschap over media hebben, zullen de clichés blijven bestaan. We zullen er dan altijd afkomen als de mindere soort die zich moet verontschuldigen voor zijn bestaan.'

ZO'N MANIFESTATIE ALS NIET NORMAAL, IS DAT NOG LANG NODIG?
'Jazeker. Pas als de dagelijkse soap twee gehandicapten in de cast heeft zonder dat het over hun beperking gaat, en als we een gehandicapte nieuwslezer hebben, dan kunnen we zonder zo'n evenement. Maar ik ben een realist. Ik zie ook graag gehandicapten een Oscar winnen en premier worden, maar laten we eerst maar eens zorgen dat ze toegang hebben tot de arbeidsmarkt.'

COLUMN SUPERNORMAAL

Hersenen van mensen verschillen subtiel van elkaar. Net als hun gezichten, net als hun vingerafdrukken. Bij plaatjes in medische handboeken staan weliswaar trotse pijlen richting 'het taalcentrum' of 'het geheugen voor gauran', maar kenners weten dat dergelijke plaatjes een soort gemiddelde zijn van de rommelige gegevens die de hersenbeelden van echte mensen opleveren. Dat gemiddelde is het normaalbeeld. Een droom. Een functionele droom, daar niet van – een hersenschirurg weet op grond van het plaatje wel zo ongeveer waar te opereren – maar echte hersenen zijn altijd slordiger, schiever, dan de supernormale hersenen van het plaatje. De afgelopen jaren heb ik veel hersenwetenschappers gesproken over hersenafwijkingen en geestelijke stoornissen. Met de woorden 'normaal' en 'abnormaal' kunnen ze niet veel. Ze gebruiken die woorden wel, maar als je goed luistert bedoelen ze eigenlijk: 'naar verwachting' of 'afwijkend'. Ik moest eerst begrijpen dat ze alleen iets konden zeggen over wat al dan niet gebruikelijk is op grond van de statistiek. 'Hoe je eventuele afwijkingen van het gebruikelijke vervolgens waardeert – ja, daar gingen zij niet over. Zij spraken geen moreel oordeel uit. Wat normaal is, bepaalt de maatschappij. En zo is dat natuurlijk. Een wetenschapper zoekt patronen, normaalverdelingen. Verder bedoelen ze niets met dat woord normaal.'

Zodra mensen met elkaar samenleven, als burgers, collega's en buurtgenoten, neemt het woord normaal een heel andere kleur aan. Daar klinkt opeens het *normerende* van normaal in volle hevigheid door. Normaal betekent hier niet gebruikelijk, maar wenselijk. Je kunt maar beter normaal zijn want dan loopt het maatschappelijk verkeer een stuk soepeler. En dat is fijn, zowel voor de maatschappij als voor jou. Hier ben ik van twee harten. In theorie hou ik van het ontregelende, creatieve, bevrijdende dat uit kan gaan van abnormaliteit. Maar in mijn dagelijkse doen kom ik eigenlijk niet graag voor verrassingen te staan. Mijn verlies misschien – sorry hoor, ik heb even geen tijd om me open te stellen voor het niet normale. Trouwens, op de momenten dat je zelf je eigen abnormaliteit niet kunt verboemen, is het vaak maar een schrale troost om te bedenken dat je de burgerij zo creatief ontregelt. Nee, in de maatschappelijke sfeer ben ik liefst zo normaal mogelijk. Dan ben ik lekker anoniem. De anonimiteit van het normale gunt mij de meeste vrijheid.

Hoe anders staan de zaken ervoor in de sfeer van de intimiteit! Daar is iedereen uniek en niemand normaal. Anderen mogen jouw kind, vriend of partner dan nog zo saal en doorsnee vinden, jouw betrokken blik merkt feilloos het uitzonderlijke in hem of haar op. Al diegenen met jouw eigen nestgeur zijn vanzelfsprekend uitzonderlijk. Maar ook sommige jou vreemde mensen hebben een enorm talent om spontaan zo'n betrokken, intieme blik uit te lokken. Zij creëren een sfeer die hun eventuele statistisch afwijkende of maatschappelijk abnormale trekjes heel snel doet vergeten. Zij zijn dan alleen nog maar buitengewoon. Mooie mensen zijn dat. Eigenlijk bedrijven ze pure alchemie: ze maken uitzonderlijk wat (niet) normaal is.

Marjan Slob
Marjan Slob is filosoof en journalist. Ze schreef verschillende artikelen over de werking van het menselijk brein.

MEER OVER MAT FRASER

Mat Fraser werd op 28 januari 1962 geboren in Londen. Hij bezocht middelbare scholen in Canterbury en in Wales, waar hij het enige gehandicapte kind in zijn klas was. Van 1980 tot 1995 drumde hij in verschillende rockbands, waaronder Living In Texas, Joyride en The Grateful Dub. Sinds 1997 werkt hij als acteur in verschillende toneel-, film en televisieproducties. In 2001 schreef hij het toneelstuk *Sealboy: Freak*, waarin hij ook de hoofdrol speelde. Zijn eerste musical, *Thalidomide! A Musical*, schreef hij in 2005. Eind 2009 zal het stuk worden heronnen. In 2008 vertolkte hij de rol van Puck in *A Midsummer Night's Dream*. Binnenkort is hij te zien als kungfu-meester in de speelfilm *Unarmed But Dangerous*. Voor de BBC Disability website *Ouch!* verzorgt hij een maandelijkse podcast. www.matfraser.co.uk

Slik! Een leven lang pillen in beeld

Door Pam van der Veen, Foto's Tom Lee

Het Engelse Pharmacopoeia verbindt kunst met medische wetenschap. In hun installatie 'Wieg tot Graf', die zijn primeur beleeft op Niet Normaal, brengen zij het medicijngebruik van de doorsnee Nederlander in beeld. Het resultaat is confronterend.

"Dit zijn zetpillen met paracetamol, speciaal bedoeld voor baby's. Een eindje verderop heb ik ze vervangen door sinaspirin. Daar tussendoor zie je antibiotica tegen luchtweeginfecties en later komen de middelen tegen hoorkoorts in beeld." In haar lichte studio in Notting Hill, Londen, werkt Susie Freeman aan haar 'pillenkleeft'. Met een vijftig jaar oude breimachine verwerkt ze duizenden tabletten en capsules in een meterslange baan textiel. Het atelier ligt vol met medicijnverpakkingen, lege

maar realistische ziektegeschiedenis van een 'gewone' Nederlandse man en vrouw. In twee pillenkleden—één voor hem en één voor haar—hebben ze de verhalen vervolgens chronologisch in beeld gebracht. Met alle impact van dien. Want hoe gemiddeld deze man en vrouw ook mogen zijn, hun medicijngebruik blijkt verbijsterend. Oog in oog met 'Wieg tot Graf' kun je niet anders dan het verbeelde op jezelf betrekken. En je afvragen of deze hoeveelheid pillen, tabletten en capsules werkelijk 'normaal' is. De objecten die in de installatie zijn samengebracht—familiefoto's, een zwangerschapstest, steunzolen, een mammografie, een kunstheup, injectiespuiten, nicotinekauwgum—vertellen de rest van het verhaal. Zij vertegenwoordigen de emotionele kant van het menselijk welzijn.

Oog in oog met 'Wieg tot Graf' kun je niet anders dan het verbeelde op jezelf betrekken

doordrukstrips en hoopjes pijnstillers, antidepressiva, vitamines, anticonceptie, bèta-blokkers en ACE-remmers tegen een hoge bloeddruk. Eén voor één weeft Freeman ze in het kleed, volgens een techniek met de naam *pocket knitting*; ze breidt kleine zakjes in het textiel, waar ze de pillen met de hand instopt. Het resultaat is een kleurrijk kleed van 8 meter lang, dat 9000 pillen bevat. Het gemiddelde aantal dat een 'normale' Nederlandse man in zijn leven slikt aan voorgeschreven medicatie.

ZIEKTEGESCHIEDENIS

Het pillenkleeft is onderdeel van de installatie Wieg tot Graf van kunstenaarscollectief Pharmacopoeia. Het werk visualiseert het medische levensverhaal van een doorsnee burger en de manier waarop de huidige maatschappij omgaat met ziekte en gezondheid. Eerder maakte Pharmacopoeia eenzelfde werk voor het British Museum, Cradle to Grave, gebaseerd op de Engelse situatie. Speciaal voor de Niet Normaal-tentoonstelling, in opdracht van de Stichting Kunst in Openbare Ruimtes (SKOR), realiseerden de kunstenaars een Nederlandse versie. Op basis van nationale cijfers en geanonimiseerde patiëntendossiers van het Academisch Ziekenhuis Utrecht schetsten ze de gefingeerde,

SCI-ART

Pharmacopoeia bestaat uit huisarts Liz Lee, textielkunstenaar Susie Freeman en videokunstenaar David Critchley. Lee is verantwoordelijk voor de medische input, Freeman en Critchley voor de artistieke uitvoering. 'Sci-art' wordt hun werk ook wel genoemd, omdat het wetenschap verbindt met kunst. 'Onze samenwerking is ontstaan uit een vriendinnengesprek over voorbehoeding,' vertelt Freeman. 'Over de grote rol die dat in ons leven speelt en hoe lastig het kan zijn om het goed te regelen. Ons eerste werk was Jubilee, een baljurk waarin 25 jaar aan anticonceptiepillen verwerkt is.' De combinatie van (seksuele) gezondheid en creatieve verbeelding bleek te werken. Wat volgde waren multimediale installaties als Recoil, eveneens over geboortebepaling. The Pits, over depressie, en Table Talk, over hiv/aids. Ook begon het drietal met het maken van *pill diaries*, minder groots opgezette voorlopers van Cradle to Grave en Wieg tot Graf.

Voor dr. Lee is kunst de manier bij uitstek om de boodschap van Pharmacopoeia voor het voetlicht te brengen. 'Wieg tot Graf stelt niet alleen onze relatie met gezondheid en de farmaceutische industrie ter discussie,' aldus de arts. 'Je kunt

ook je eigen ervaring vergelijken met de gemiddelde man of vrouw. Iemand van dertig kan terugkijken op de relatief kleine hoeveelheid pillen die hij tot dusver heeft genomen, maar hij kan ook vooruitblikken op wat hem nog te wachten staat. Bovendien word je aan het denken gezet over de dood die wacht aan het eind van het kleed. Alleen kunst kan aan zoveel dingen tegelijk appelleren, zonder dat het didactisch wordt.'

VAN FOLIUMZUUR TOT CHEMO

Het pillenkleeft van 'de gemiddelde Nederlandse vrouw' ligt op de vloer van het atelier. Freeman loop er langzaam langs en licht de verschillende fases in haar medische levenstooptoe. 'Als meisje slikt ze soms paracetamol. Ook als tiener is ze heel gezond en zie je alleen een middel tegen diarree verschijnen.' Is het meisje een jonge vrouw geworden, dan wordt het beeld opens een stuk gevarieerder. 'Ze gaat aan de pil,' leest Freeman uit, 'en verandert af en toe van merk. Tijdens haar menstruatie slikt ze pijnstillers en ze krijgt iets tegen chlamydia en een schimmelinfectie. Jaren later begint ze foliumzuur te gebruiken, omdat ze zwanger wil worden.' Er komen twee baby's, gevolgd door twee relatief rustige decennia. Maar op middelbare leeftijd ontwikkelt de vrouw een depressie. 'Ze krijgt diazepam en bètablokkers,' wijst Freeman. 'Na een tijdje is ze weer beter. Totdat ze borstkanker blijkt te hebben, waar ze vijf jaar lang succesvol chemotherapie voor slikt. Op haar zeventigste wordt onderdonsdiabetes geconstateerd, waarvoor ook de nodige middelen worden voorgeschreven. Maar op haar tachtigste is ze *still going strong!*' Wat niet gezegd kan worden van de man in *Wieg tot Graf*. Die overlijdt, na een openstaande wond en hartaandoeningen, op zijn 77e aan een beroerte.

Tussen het Engelse en het Nederlandse medicijngebruik zijn een paar verschillen aan te wijzen, aldus dr. Lee. 'Wij slikken meer antibiotica en pijnstillers. Dat laatste heeft ook te maken met de toegang tot fysiotherapie, die in Groot-Brittannië heel slecht is. Anderzijds schrijven wij juist weer minder tranquillizers als valium en librium voor, omdat ze zo verslavend zijn. In het algemeen gebruiken Engelsen en Nederlanders, maar verdwijnt dat verschil naarmate ze ouder worden.'

GEZONDE PORTIE KUNST

Ziekte en genezing zijn aloude thema's in de kunst. Het project 'De Collectie' gaat bestaan uit een groeiende serie werken die de relatie tussen kunst en zorg tot uiting brengen. Wieg tot Graf van Pharmacopoeia is er één van.

'Gezondheid gaat iedereen aan. Ongeacht ras, geloof, geslacht of nationaliteit, we hebben er allemaal mee te maken. Hetzelfde geldt voor gezondheidszorg. En omdat het zo'n essentiële rol in ons leven speelt, is ook de kunst er nauw mee verbonden. Ziekte en genezing zijn van oudsher een bron van inspiratie voor kunstenaars.' Aan het woord is Tom van Gestel, adjunct directeur van de Stichting Kunst in de Openbare Ruimte (SKOR). SKOR ontwikkelt al 25 jaar kunstprojecten die uitdrukking geven aan de relatie tussen kunst en zorg. Bekende en minder bekende kunstenaars uit binnen- en buitenland realiseerden zo'n 350 werken in ziekenhuizen, instellingen voor geestelijke gezondheidszorg, verpleeghuizen en revalidatieklinieken. Dat leverde projecten op als de beeldengroep van Juan Muñoz in psychiatrische kliniek Reinier van Arkel in Den Bosch en de portrettentoonstelling van Marlene Dumas voor 't Hooghuyts in Etten-Leur. De werken werden gefinancierd vanuit een regeling in de Zorgwet, die vier jaar geleden kwam te vervallen. Maar dat betekent allerminst het einde van een bijzondere traditie, aldus Van Gestel. 'Zorginstellingen willen nog steeds kunst, en wij willen dat blijven realiseren. Beelden en schilderijen, boeken, films en video-installaties, die door de instellingen aan elkaar uitgeleend kunnen worden. Zo kan er een gezamenlijke collectie ontstaan, die niet alleen onderling rouleert, maar ook aan musea in bruikleen kan worden gegeven.' De Collectie is dan ook de naam waarmee SKOR met dit initiatief naar buiten treedt. De eerste projecten die onder deze titel gerealiseerd zijn, zijn te zien op de tentoonstelling Niet Normaal. Het Engelse Pharmacopoeia realiseerde Wieg tot Graf (zie pag. 8), het project Normaltairism van de Nederlandse kunstenaar David Bade bestaat uit een doorlopende workshop over het dwingende karakter van 'normaal zijn' en de Duitse Karin Sander maakte minutieuze kopieën van bestaande mensen volgens een door haarzelf ontwikkeld procédé. 'Na Niet Normaal zullen deze werken hun weg naar een zorginstelling vinden,' aldus Van Gestel. 'Daar kunnen ze troost, afleiding en een verscherpte blik op de werkelijkheid bieden. Voor personeel, bezoekers en patiënten.'

Tegelijk met de lancering van De Collectie publiceert SKOR de publicatie De Collectie. 25 jaar kunstprojecten in de zorg. Liesbeth Meis. € 34,50. www.skor.nl

Het Hooghuyts, Marlene Dumas, 1990-1991. Met dank aan GZG Breeburg.

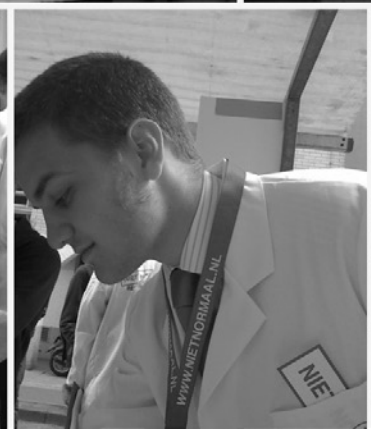
COLUMN LAMMEKE GODS

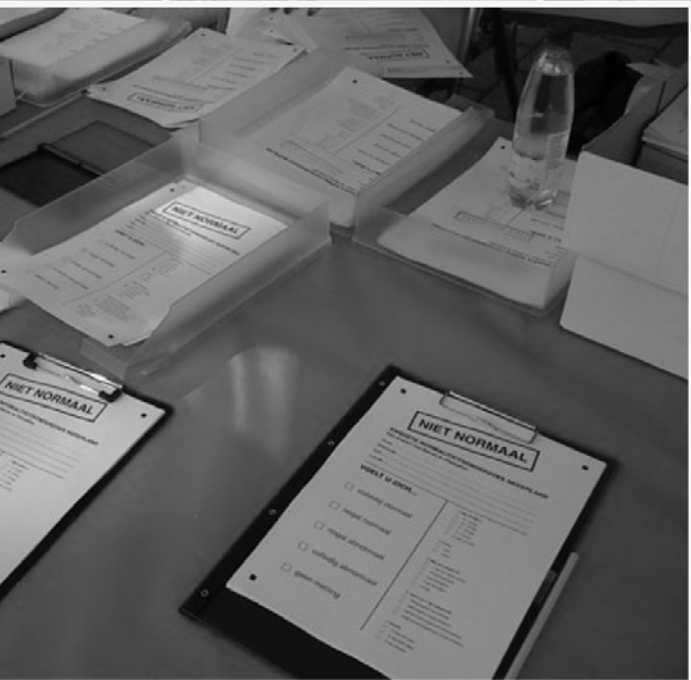
'Ze is niet zoals een ander. Niet normaal, zagezegd,' zei de oude dorpsarts schutterij tegen mijn moeder na een verschrikkelijke bevalling. Er scheen iets niet goed te zijn met de beentjes. Oh nee, 't was de rug. Gebroken lijdens de bevalling. Foutje, sorry, kan gebeuren. Vanaf het moment dat ik als 'niet normaal' bestempeld werd, kreeg mijn leven een heel andere wending dan dat van mijn broers en zusje. Na twee dagen ziekenhuis werd mijn moeder met mij naar huis gestuurd. 'Ga in vrede moedertje, hier is niks van te maken.' Ik bleef leven. Een leven dat regelmatig aan zijn zijden draadje hing, maar ik had er kennelijk zin in. Er ging geen dag voorbij dat ik geen termen als 'zielig', 'gebruyk', 'missaakt', 'gestoord', 'ongelukkip' of 'zorgenkindje' opving van buren of bezoek. Geen kwalificaties waar je blij van wordt, desondanks voelde ik me allestehalve niet normaal. Ik ga gewoon de hele dag in bed te dromen over mijn toekomst als piloot, ballerina of ontdekkingsreiziger. Dat verlamde beentjes gelijk stond aan 'lijden', vertelde mener pastoor. Welkijks kwam hij langs op een grote zwarte damesfiets om, ongetwijfeld troostend bedoeld, met mijn moeder te praten over haar zware beproevingen en mijn uitverkoren staat van Lammeke Gods. Ik was een manifestatie van het lijden van de mensheid; ik stond dichtbij God dan menig gezonde tweebener. Het was zelfs een soort voorrecht om zo te zijn. Oké, lijden: weer een etiket erbij. Ter compensatie van mijn beproevingen mocht ik als kleuter op bedevaart naar Lourdes. Je wist nooit of er een wonder zou gebeuren. Nee, ik kwam niet topend terug. Wel kreeg ik zovast een hartverzakking in het akelig koude water van de heilige bron. Maar een hele week slapen temidden van vijftig rochelende, kreunende, steunende mensen, allemaal oud, ziek en zwak, maakte wel dat ik me bij thuiskomst kipfiet voelde. Ik was *empowered*; zouden we tegenwoordig zeggen. Korte tijd ging ik naar een gewone school. Zes weken lang zat ik trots en tevreden in een wandelwagen op de eerste rij van een reguliere eerste klas, toen de pastoor weer langs kwam. Ik

moest naar een speciale Mytlyschool. 'Daar horen ze thuis, deze kinderen.' Zijn wij geschiedde, hoe hard ik ook tegenstribbelde. Ze hadden het niet slecht met ons voor, op de Mytlyschool, maar leren en studeren was geen hoofdzaak. In de praktijk betekende dat veel fysiotherapie, tekenen, gym, fiedelen op de blokfluit en nauwelijks voorbereiding op een toekomstige baan. Nieu, ik hoefde me heel zorgen te maken over beroepskeuze en zo. Er zou voor me gezorgd worden. Altijd. Van jongs af werd mij een passieve rol in een speciaal circuit toebedeeld, alsof het de gewoonste zaak van de wereld was. Inmiddels zijn we jaren verder. Een lichamelijke handicap heet tegenwoordig een 'fysieke uitdaging'. Moeilijk blijft het als je de passieve rol niet wilt en weigert deel uit te maken van speciale circuits. Om eraan te ontkomen moet je een kei zijn in het ijsbreken (een 'normaal' persoon op z'n gemak stellen), je moet jezelf bewijzen tot je een ons weegt, praten als Brugman en altijd zelf met oplossingen en ideeën komen. 'Voorwaardenschepende werkjes' die vaak een baan op zich zijn. Een splende bovendien. Niet normaal zijn veroorzaakt angst en die leidt weer tot apartheid. Het zijn niet je lichaam, huiskleur of verstandelijke vermogens die een handicap vormen. De manier waarop de samenleving erop reageert, dát is de eigenlijke handicap. Als we nou eens massaal beginnen het begrip 'normaal' uit ons brein te deleten als we iemand zien die een bijzonder kleurtje, lichaam of gedrag. Werkt vast beter dan alle discriminatievenging die we zo langzamerhand bij elkaar verzonnen hebben.

Petra Jorissen

Is redacteur en freelance publicist op het snijvlak van gezondheidszorg en maatschappij

NIET NORMAAL KNSM-LAAN 227 1019 LC AMSTERDAM

maart 2009, Amsterdam

Verslag Niet Normaal Feestje op 2 maart 2009, Beurs van Berlage

De Niet Normaal kick-off party van 2 maart was **overweldigend**, niet alleen door de enorme opkomst maar vooral ook door de grote betrokkenheid van al deze partijen en mensen. Ruim 200 gasten waren aanwezig op de feestelijke bijeenkomst: kunstenaars, auteurs, subsidiegevers, sponsors, patiëntenorganisaties, culturele instellingen, leden van het Comité van Aanbeveling en Advies, wethouder Cultuur van Amsterdam Carolien Gehrels, vertegenwoordigers van OCW en VWS en diverse partners en mediapartners. Het is heel erg hoopvol om te zien dat in deze tijd van crisis zoveel mensen open staan voor verdieping en engagement. **Dat beeldende kunst hier groots aan kan bijdragen is ons uitgangspunt.**

We hebben tijdens het Niet Normaal feestje iedereen na laten denken over **wat normaal is en wie dat bepaalt**. Zowel door de inhoud als de vorm van deze informatieve avond. Neem de hapjes: echte aardbeien werden naast aardbeiensnoepjes gepresenteerd. Want wat is kunstmatiger: aardbeien in de winter of fel gekleurd snoep? De dames van het eetontwerpbureau 'Proef' versierden de gasten met een subtiele ketting gemaakt van de schil van groene appels, die later werden vermalen tot overheerlijke verse appelmoes. De klokhuizen waren voor de wormen en daarmee was de knipoog van deze milieuvriendelijke actie compleet.

Kunstenaar **David Bade** verkleet als angstaanjagende voodooop, daagde de gasten uit om 'normale' en 'niet normale' associaties bij bepaalde woorden op te schrijven en deze vervolgens op zijn voodoolijf te prikken.

Het officiële gedeelte vond plaats in een theaterzaal. Na een inspirerende welkomstspeech van bestuurslid **Hester Alberdingk Thijm**, deed **Roosbeef** de

NIET NORMAAL

afttrap met haar eerste nummer. Haar stem, in combinatie met pakkende teksten maakte diepe indruk. Deze muzikale omlijsting werd extra bijzonder doordat de gezongen teksten simultaan werden vertaald door **doventolk Dido Mirck**; een performance op zich. Zelfs buitenlandse gasten die de Nederlandse taal niet machtig waren konden alles goed volgen door haar fysieke vertaling.

Vervolgens ging de presentatie over de inhoud van de manifestatie Niet Normaal * Difference on Display. Twee rondetafelgesprekken, afgewisseld met optredens van Roosbeef, gaven het publiek richting. Ine Gevers, Gilian Schrofer en Erik Kessels vertelden aangevuurd door interviewer Tonko Dop over de **inhoud, presentatie en reclamecampagne van Niet Normaal**. Achter de sprekers doemden steeds beelden op als illustraties bij hun uitleg. Hierdoor kregen de toehoorders meteen een concreet idee van de tentoonstelling als hart van de hele manifestatie, de vormgeving en de reclamecampagne.

Het tweede gesprek vond plaats met **Moniek Toebosch, Tijs Goldschmidt en André van Es**. Tijs Goldschmidt staat zelf zo ver verwijderd van het **'hokjes denken'** dat hij de vraag of dieren ook in termen van 'normaal' en 'niet normaal' denken beantwoordde met de opmerking dat mensen ook gewoon dieren zijn. Goldschmidt had hilarische verhalen over normaliteit in de dierenwereld. Over de evolutie van de blinde grotvis en over Makaken die gehandicapte soortgenoten verzorgen in plaats van verstoten. Op lucide wijze hield hij het publiek een spiegel voor. Moniek Toebosch vertelde hoe kunstenaars zichzelf juist vaak **herkennen** in het zogenaamd niet-normale, hoe het fascineert en de nieuwsgierigheid aanwakkert. Zij bracht zelfs tolk Dido even uit haar evenwicht omdat ze beschreef hoe betoverend ze het tolken vond.

André van Es sprak de voor ons zeer mooie woorden dat ze het gevoel had dat deze manifestatie haar lucht gaf. En met haar vele anderen. Zij werd officieel welkom geheten als **nieuwe voorzitter** van de Stichting Niet Normaal. André van Es was onder andere voorzitter van GGZ Nederland.

Na nog een aantal vragen uit het publiek beantwoord te hebben begon de borrel. Er was opnieuw gelegenheid om de film van **Javier Téllez, Caligari and the Sleepwalker** te bekijken: een prachtige opmaat naar wat de

NIET NORMAAL

tentoonstelling Niet Normaal * Difference on Display te bieden heeft. Op de powerpoints werden beelden getoond van deelnemende kunstenaars als Marlene Dumas, the Chapman Brothers, Gilian Wearing, Mat Fraser, William Kentridge en Louise Bourgeois.

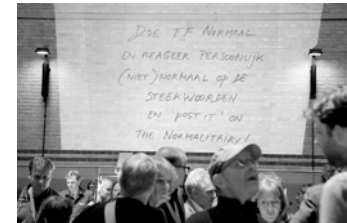
De uitsmijter van dit feestje was de **spontane geste** van een particuliere verzamelaar die zo onder de indruk was van de kwaliteit, de energie en de thematiek van de tentoonstelling, dat hij besloot een royale schenking te doen aan de stichting Niet Normaal.

Wij danken u en alle aanwezigen voor het doen welslagen van deze geweldige avond, voor het grote vertrouwen dat u ons geeft. Voor ons is dat de belangrijkste graadmeter en inspiratie voor de maanden die volgen.

We houden u ook de komende periode op de hoogte, maar we doen hierbij vast een persoonlijke oproep aan u, om het project Niet Normaal verder uit te dragen en ons op de hoogte te houden van uw bevindingen, wij zijn reuze benieuwd naar alle vragen!

Tot ziens op de opening van Niet Normaal in december... en hopelijk al eerder!

NIET NORMAAL

Aanbevelingen

Achmea

De manifestatie Niet Normaal kan door haar inhoud, scherpste en humor vele deuren openen en bijdragen aan een brede maatschappelijke discussie. Niet Normaal sluit goed aan bij de "waarzijnwemeebezig"-campagne van Achmea. Vanuit de coöperatieve achtergrond is Achmea een belangrijke partner voor maatschappelijke zekerheid en zorg. Dat brengt ook een verantwoordelijkheid met zich mee waar Achmea niet voor wegloopt. Integendeel: Achmea stelt belangrijke maatschappelijke thema's ter discussie. Bijvoorbeeld over de balans tussen privé en werk, over arbeidsparticipatie, diversiteit, over zorg en over vergrijzing. Dat doet Achmea ook door met prikkelende stellingnames een spiegel voor te houden aan de samenleving. Het is een manier om over vernieuwing en over oplossingen te praten. Ook Niet Normaal houdt die spiegel voor en zet aan tot nadenken. Achmea herkent zich in die aanpak en onderstreept het belang en de rol die kunst en kunstenaars vervullen in het publieke debat. De beeldende kunst van Niet Normaal is een vinger aan de pols van de samenleving en confronteert ons met 'waar we mee bezig zijn'.

www.achmea.nl

VSBfonds

Wat is een beperking? En wat is normaal? De manifestatie Niet Normaal inspireert tot nadenken over normen en waarden over (vermeende) beperkingen en anders zijn. Het spreekt het VSBfonds aan omdat het een breed publiek meeneemt in de discussie over beeldvorming en 'anders zijn'. Het VSBfonds vindt diversiteit een verrijking voor de samenleving. Daarom ondersteunt het VSBfonds projecten die ruimte maken voor verschillen in identiteit en achtergrond. En projecten die mensen met een lichamelijke, geestelijke of verstandelijke beperking beter toerusten om grotendeels op eigen kracht mee te doen aan de samenleving. Het creëren van een positieve beeldvorming over mensen die 'anders' zijn, kan deze mensen helpen in het volwaardiger deelnemen hieraan.

VSBfonds is een vermogensfonds en actief op een breed maatschappelijk terrein; mens & maatschappij; natuur & milieu, kunst & cultuur, en sport. Jaarlijks doneert het fonds vele miljoenen euro's aan projecten die een (duurzame) impuls geven aan de sociale kwaliteit van Nederland. Hiermee zet VSBfonds zich in voor een samenleving waarin zoveel mogelijk mensen kunnen meedoen en zich kunnen ontwikkelen. Zodat ze, nu en in de toekomst, zelf de kwaliteit van hun leven en leefomgeving kunnen bepalen.

www.vsbfonds.nl

Mondriaan Stichting

De aanvraag betreft een veelomvattend en groots opgezet evenement dat zich onderscheidt van andere kunstmanifestaties door een cultureel-maatschappelijke doelstelling te verbinden met hedendaagse beeldende kunst om daarmee een groot publiek aan te spreken. De tentoonstelling onderzoekt het begrip normaliteit en gaat nader in op vragen naar de maakbaarheid van de mens, biopolitiek en de relatie tussen mens en machine. Een internationaal gezelschap aan kunstenaars wordt benaderd om met hun werk te reflecteren op het onderwerp, en daarmee ook in een cultureel-maatschappelijke context te functioneren en vragen te stellen over het begrip normaliteit. De plannen zijn helder verwoord, de randprogrammering is interessant en de organisatie boezemt vertrouwen in.

www.mondriaanstichting.nl

Stichting DOEN

De stichting laat met de tentoonstelling Niet Normaal · Difference on Display zien hoe normaal het is om af te wijken van lichamelijke, geestelijke en/of verstandelijke normen. De huidige aandacht voor lichaam, gezondheid en geest en de bio-technologische mogelijkheden zijn erg confronterend. De tentoonstelling laat bezoekers nadenken over de huidige normen en waarden op het gebied van gezondheid en ziekte en gewoon of ongewoon zijn. Het bevorderen van maatschappelijke en culturele deelname aan de samenleving heeft DOEN hoog in het vaandel staan. Daarom financiert DOEN de Stichting Normaal uit de bijdrage van de BankGiro Loterij.

www.stichtingdoen.nl

Turing Foundation

Niet Normaal · Difference on Display is een groots opgezet project van internationale allure, dat het in zich heeft om uiteenlopende groepen mensen te kunnen laten genieten van het werk van (internationale) kunstenaars. Naast games, films en documentaires, toont Niet Normaal schilderijen van onder meer Marlene Dumas, Louise Bourgeois, en Marc Quinn. Vele van deze werken bevinden zich in collecties die maar zelden toegankelijk zijn voor het Nederlandse publiek. Dit alles is voor de Turing Foundation een belangrijke reden om dit project te ondersteunen.

www.turingfoundation.org

Prins Claus Fonds

Niet Normaal · Difference on Display laat niet alleen goede kunst zien, maar verbreedt het begrip diversiteit in relatie tot de beeldende kunsten en het publiek. De tentoonstelling opent zijn deuren voor mensen die anders lijken en misschien niet zijn. Het stelt onderwerpen als invalide-valide, ziek-gezond en de verhouding lichaam en geest en de verbeelding ervan, in een ander daglicht en opent de discussie daarover. Kortom een nieuwe benadering van de beeldende kunsten en een vernieuwende benadering van grote groepen mensen die te maken hebben met anderen, zieken, geesteszieken en anders zijn. Want zijn we wel zo anders?

www.prinsclausfonds.nl

Museum Boijmans van Beuningen

Niet Normaal · Difference on Display belooft een belangwekkende manifestatie te worden. Kunst gaat altijd over verschil. De manier waarop curator Ine Gevers dit uitgangspunt weet te verbinden aan thema's als gezondheid, biotechnologie en daarmee ook de sociale verantwoordelijkheid van onze samenleving is veelbelovend. Het onderwerp wordt steeds actueler. Dit maakt dit project niet alleen interessant maar ook urgent.

www.boijmans.nl

www.nietnormaal.nl